

**”Mä haluan elää mun elämää sillee, et mä voisin olla
jossain kohtaa ylpee siitä, mitä mä oon saavuttanu”**

Osallistaminen kunnassa ja nuorten osallisuuden kokemus Forssassa

Sosiologian
pro gradu -tutkielma

Laatija:

Mila Salonen

Ohjaaja:

Professori Hannu Ruonavaara

2.6.2021

Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiologia

Tekijä: Mila Salonen

Otsikko: ”Mä haluan elää mun elämää sillee, et mä voisin olla jossain kohtaa ylpee siitä, mitä mä oon saavuttanu” Osallistaminen kunnassa ja nuorten osallisuuden kokemus Forssassa

Ohjaaja: professori Hannu Ruonavaara

Sivumäärä: 67 sivua

Päivämäärä: 2.6.2021

Tiivistelmän tyyli on **Abstract**.

Avainsanat: osallisuus, osallistaminen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuskysymykset	5
2	Osallisuuden käsite ja teoria	7
2.1	Osallisuuden määritelmä	8
2.2	Osallisuuden demokraattinen ulottuvuus	10
2.3	Vuorovaikutus demokratiassa	10
2.4	Kriittisiä näkökulmia osallisuuteen	12
2.5	Osallisuuden eriarvoisuus	13
3	Osallistaminen kunnan toimintana	14
3.1	Osallistamisen käytännön muodot	14
3.2	Osallistamisen tavoitteet	15
3.3	Julkisen hallinnon kolme eri muotoa	17
3.4	Osallisuuden tasot hallinnossa	19
3.5	Yhteistuotantomalli	21
3.6	Kunnan rooli	22
3.7	Järjestöjen rooli	23
3.7.1	Järjestöjen kehittäminen	25
3.7.2	Hybridisaatio	25
3.8	Osallistaminen kunnan ja järjestöjen yhteistyönä	26
3.9	Yhteistyön kehittäminen	27
3.10	Osallistamisen kohderyhmät	28
3.11	Osallistuvat ja ”syrjäytyvät” väestöryhmät	30
3.12	Kokemusasiantuntijuus	32
3.13	Osallisuus palvelujärjestelmässä	33
3.13.1	Osallisuus työllisyyspalveluissa	35
3.14	Osallisuutta heikentävät tekijät	36
3.15	Miten kunta osallistaa?	37
4	Nuorten osallistaminen Forssassa	39

4.1	Teema-analyysi	40
4.2	Aineisto	41
4.3	NVivo12	42
4.4	Ohjaamo Forssa	43
4.5	Nuorten hyvinvointi	45
4.6	Fyysinen hyvinvointi	46
4.7	Psyykkinen hyvinvointi	47
4.8	Työ	49
4.9	Nuorten yhteisöt ja koettu kuuluminen	51
4.10	Työyhteisö	51
4.11	Joukkueharrastaminen	52
4.12	Vapaaehtoistyö	53
4.13	Yhteisöllisyyden kokemusta estävät tekijät	54
4.13.1	Luottamuspula, turvallisuuden ja turvattomuuden tunne	55
4.13.2	Tiedon saavutettavuus	56
4.13.3	Resurssit	57
4.14	Nuorten vaikutuskyky	57
4.15	Tiedottaminen	58
4.16	Miten nuoret kokevat osallisuutensa ja osallistamisen Forssassa?	59
5	Johtopäätökset	61
	Lähteet	65

1 Johdanto

Osallistaminen ja osallisuuden kokemus on ajankohtainen ja mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä Sanna Marinin vuoden 2020 hallitus on asettanut osallisuuden yhdeksi Valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman (VANUPO, 2020-2023) poikkihallinnolliseksi keskeiseksi tavoitteeksi.

Tässä työssä analysoin kirjallisuuskatsauksen kautta, miten osallistaminen tapahtuu kuntatasolla. Tutkin lisäksi laadullisten tutkimushaastattelujen avulla, miten osallistamisessa on onnistuttu nuorten näkökulmasta. Tutustutan lukijan ensimmäiseksi osallisuuden eri ulottuvuuksiin. Avaan haasteita osallisuuden määrittelyyn liittyen, sillä termin sisältö ja mitä sillä tarkoitetaan, on vaihdellut eri hallinnollisilla tasoilla, erilaisina poliittisina aikakausina. Seuraavaksi siirryn ensimmäiseen käsittelylukuun, missä tutkin kirjallisuusanalyysin avulla, miten kunta osallistaa. Tutustutan lukijan julkiseen hallintoon ja sen toimintamalleihin, sillä yhteistyötä korostavat toimintamallit mahdollistavat osallisuutta eri tavalla kuin aiemmat hierarkkisemmat mallit. Yhteistyötä korostavista hallinnon muodoista siirryn julkisen hallinnon ja kolmannen sektorin yhteistyöhön, sillä molempien sektoreiden yksi keskeisimmistä tehtävistä on pyrkiä tuottamaan jäsenilleen osallisuutta. Tämän jälkeen pyrin osallistamisen kohderyhmien avaamisen kautta johdattamaan lukijan haastatteluaineistoni analyysiin.

Tässä työssä perehdyn nuorten osallisuuden kokemukseen tutkimalla case study-tyyppisesti Ohjaamo Forssan nuorille tuottamiani tutkimushaastatteluja. Valitsin haastateltavaksi Ohjaamon asiakkaita, koska halusin mahdollisimman heterogeenisen nuorten ryhmän. Pyrin analyysissäni avaamaan, miltä osin nuoret ovat saavuttaneet osallisuuden kokemuksen ja minkälaisia tekijöitä siitä jää vielä kehitettäväksi. Vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni teema-analyysin avulla, missä olen pyrkinyt jaottelemaan osallisuuden kokemuksen kannalta keskeisimmät teemat. Nämä teemat ovat Ohjaamo, hyvinvointi, työ, yhteisöt ja kuulumisen kokemus sekä nuoren vaikutuskyky.

1.1 Tutkimuskysymykset

1. Miten kunta osallistaa?
2. Miten nuoret kokevat osallisuutensa ja kunnan osallistamisen Forssassa?

Tutkimukseni lähtökohtana toimii osallisuuden käsite. Pysin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni kirjallisuusanalyysin avulla. Tämän jälkeen siirryin kunnan yleisestä tarkastelusta nuorten osallisuuden kokemuksen analyysiin. Tutkimushaastattelujeni kohdejoukoksi valikoitui Ohjaamo, sillä se on yksi tärkeimpiä osallistamistoimia nuorille kuntatasolla. Matalan kynnyksen palvelu auttaa nuoria kiinnittymään olennaisiin palveluihin ja toimintoihin paikkakunnalla: työhön, harrastuksiin ja vapaaehtoistyömahdollisuuksiin. Teema-analyysin avulla järjestin haastatteluissa esille tulleet osallisuuden kokemuksen kannalta tärkeimmät teemat ja pyysin niiden kautta vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni.

2 Osallisuuden käsite ja teoria

Osallisuuden käsite on lähtöisin 1970- ja 1980-luvun Ranskasta, missä teoreetikot, kuten Emil Durkheim, Michel Foucault ja Pierre Bourdieu lähestyivät sitä inklusion näkökulmasta. (Leemann ym. 2015, 2). Inklusion avulla pyrittiin saavuttamaan tasa-arvoinen, eheä ja solidaarinen yhteiskunta. Tähän tavoitteeseen pyrittiin pääsemään osallistamalla väestöryhmiä, jotka aiemmin eivät olleet saavuttaneet sosiaalisia oikeuksiaan julkisen palvelujärjestelmän kautta. Osallisuuden ja yhteiskuntaan kuulumisen kokemus pyrittiin luomaan osallistamalla erityisesti näitä väestöryhmiä. Teoreettinen keskustelu inklusiosta johti historiallisesti ensimmäisiin sosiaalipoliittisiin ohjelmiin Ranskassa. Ohjelmien poliittiset sisällöt levisivät ympäri Eurooppaa, tuoden osallisuuden EU:n jäsenmaihiin kansallisten toimintasuunnitelmien kautta. Tämä johti EU:n yhteisen osallisuusraportin luomiseen vuonna 2003 (Leemann ym. 2015, 2). Osallisuus on siitä saakka ollut Suomessakin strategisena tavoitteena aina EU-tasolta kuntahallinnon tasoille saakka.

Raili Gothóni ja muut mukailevat Briitta Koskiahon (2015) näkemystä siitä, että inklusiivinen yhteiskunta on alhaalta päin rakentunut, yhteisöistä koostuva yhteiskunta (Koskiahon 2015, Gothóni ym. 2016, 14). Yhteisöjen välille kuuluu keskustelu ja rajanveto siitä, ketkä yhteisöön kuuluvat, ketkä eivät kuulu ja ketkä yhteisöön voivat kuulua. Inklusiivisessa yhteiskunnassa ei siis pyritä vain yhdenlaiseen ääneen, vaan monenlaiset äänet sallivaan ja hyväksyvään yhteiskuntaan. Inklusiolla pyritään vähentämään yhteiskunnan fragmentaatiota ja eksklusiota, eli ulossulkemista, mitä ryhmät, asuinalueet ja yksilöt voivat ilman erillisiä poliittisia toimia yhteiskunnassa kokea. Gothóni ym. (2016) mukaan eksklusion syyt voivat johtua eri tekijöistä. Näitä tekijöitä voivat olla esimerkiksi köyhyys, tukijärjestelmien puuttuminen tai syrjäytymistä tuottavat rakenteet. Inklusiivinen yhteiskunta koostuu Gothónin ym. (2016) mukaan vahvoista verkostoista, yhteistyöstä luottamuksesta sekä solidaarisuudesta, sekä kansalaisten välillä että eri sektorien välillä (Gothóni ym. 2016, 20). Inklusiivinen yhteiskunta vaatii yhdessä elämisen taitoa. Yksilöön kohdistuu paljon vaatimuksia, jotta hän voi saavuttaa osallisuuden kokemuksen (Gothóni ym. 2016, 15). Koulutus, työllisyys ja työhyvinvointi ovat muun muassa yksilön mahdollisesti käytössä olevia resursseja, jotka mahdollistavat yhteiskuntaan kiinnittymisen.

Inklusio ja kansalaisuus kuuluvat olennaisesti samaan keskusteluun, sillä kansalaisuus voidaan nähdä nykyisen poliittisen järjestelmän tärkeimpänä oikeutena. Valtion kansalaisuus takaa oikeuksia sosiaaliturvaan, terveydenhuoltoon ja mahdollisuuden osallistua vaaleihin.

Globalisaatio haastaa tätä näkemystä, mutta kansalaisuus tapahtuu kuitenkin aina paikka- ja tilannekohtaisesti (Gothóni ym. 2016, 16). Kansallisuuden muotoja on monia ja sen sisältämät oikeudet ja velvollisuudet vaihtelevat ajan ja kontekstin myötä (Addy, T. Gothóni ym. 2016, 28). Kansalaisuus on konstruktio. Se pohjautuu inkluusion ja eksklusion dialektisuuteen, liittäen tiettyjä henkilöitä jäsenikseen, samalla sulkiessaan toisia ulos (Addy, T. Gothóni ym. 2016, 28). Uusliberaalisen ideologian myötä ajatus asiakaskansalaisuudesta on syntynyt. Asiakaskansalaisuus saattaa lisätä yksilön tarvetta saavuttaa esimerkiksi tietty taloudellisten resurssien taso, jotta hän voi kokea osallisuutta.

2.1 Osallisuuden määritelmä

Osallisuuden määrittelyyn liittyy haasteita. Läpi kirjallisuuden samalla termillä viitataan hyvin erilaisiin sisältöihin. Osallisuutta voidaan pitää kattomääritelmänä, jonka alle jakautuu erilaisia lähestymistapoja osallisuuteen tai käytännön toimintamalleja, jolla ihmisiä pyritään osallistamaan. Osallisuuden ulottuvuuksia painotetaan Suomen hallitusohjelmissa eri tavoilla. Osallisuudessa myös henkilön roolilla on väliä. Hän voi olla kansalainen, kunnan asukas tai palvelun käyttäjä (Saarinen 2013, 11). Osallisuus voi lisäksi tarkoittaa eri asioita eri rooleille.

Osallisuuteen liittyy Kokkosen ym. (2013) mukaan vahvasti yksilön vastuu ja aktiivisuus. Tämä näkökulma korostaa osallisuuden markkinanäkökulmaa, mikä on saattanut levitä uusliberalistisen ideologian myötä. Myöhemmin osallisuuden käsitteeseen on lisätty 2003 aloittaneen hallituksen myötä, demokraattisuutta ja hallinnon avoimuutta korostavia ulottuvuuksia (Kokkonen ym. 2013, 37). Hallituksen vaihtumisen myötä osallisuuden merkitys hallitusohjelmassa on ollut eritasoisissa asemissa ja sen määritelmän ulottuvuuksien painotus on vaihdellut. Osallisuus on Kokkosen ym. (2013) analyysin mukaan samalla merkitys, arvo sekä käytäntö. Tietyissä tilanteissa osallisuus on heidän mukaansa jopa enemmän ideaalia kuin käytäntöä. Taloudellista ulottuvuutta painotetaan osallisuudessa aina tiettyin väliajoin ja sosiaali- ja talouspolitiikan välillä on havaittu olevan vastakkainasettelua (Kokkonen, ym. 2013, 40).

Osallisuus tarkoittaa Raivion ja Karjalaisen mukaan hyvinvoinnin lisäämistä. Osallisuus ei ole staattinen tila. Raivio ja Karjalainen näkevät syrjäytymisen, osallisuuden vastakohtan, samanlaisena prosessina kuin Moisio (2012 ja Raivio ja Karjalainen 2013, 14). Myös osallisuuden kokemus vaihtelee ja muokkautuu ihmisen elämänkaaren mukaan ja osallistamisen kautta voidaan löytää ratkaisuja syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi. Joissakin elämäntilanteissa ja hetkissä toimintakyky henkilön vaikuttamiskykyyn on suurempi kuin

toisissa. Raivio ja Karjalainen määrittelevät osallisuuden käyttäen Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaa, mikä rajaa hyvinvoinnin kolmeen eri osa-alueeseen: having, loving ja being (Allardt 1976). Raivio ja Karjalainen muokkaavat ne osallisuuden ulottuvuuksiksi: taloudellinen, toiminnallinen ja yhteisöön kuuluminen (having, acting, doing ja belonging) (Raivio ja Karjalainen 2013, 16). Mielestäni tämä jaottelu on toimiva tapa lähestyä osallisuuden käsitettä. Näitä tekijöitä vahvistamalla pystytään mahdollisesti tuottamaan hyvinvointikokemusta yksilölle, sekä saavuttamaan osallisuuden kokemusta. Näen kuitenkin näiden neljän ulottuvuuden ja hyvinvoinnin välillä monimutkaisemman suhteen, sillä saavuttaakseen taloudellista, toiminnallista tai yhteisöön kuulumiseen liittyvää osallisuutta, yksilö tarvitsee jo tietyn tason hyvinvointikokemuksen ollakseen kykeneväinen tavoittamaan tai vaatimaan näitä Raivion ja Karjalaisen määrittämiä osallisuuden ulottuvuuksia.

”Osallisuus on kansalaisten voimaa!” (Hartley, 2005). Hartley painottaa osallisuuden demokraattista ulottuvuutta. Hänen mukaansa se tuo kansalaiset päätöksenteon keskiöön ja ottaa heidät mukaan suunnittelemaan ja laatimaan tiedottamisen kanavia, poliittisia päätöksiä, palveluja ja yhteisten verorahojen jakamista (Hartley 2005, 27-34 ja Pestoff 2012). Osallisuuden demokraattiseen ulottuvuuteen liittyy lisäksi tiedon saavuttaminen. Raivio ja Karjalainen (2013) hahmottelevat osallisuuden olevan vapaaehtoista, mahdollisuutta vaikuttaa itseä koskevaan päätöksentekoon ja saada tietoa itseä koskevista asioista. Se on ihmisen oma kokemus tai tunne siitä, että hänellä on toimintakykyä ja -mahdollisuuksia (Raivio ja Karjalainen 2013, 14; Niemelä 2019, 51). Osallisuus on kokemusta siitä, että yksilön toiminnalla on vaikutusta (Niemelä 2019, 51). Se ei ole siis pelkkää osallistumista, mukana olemista.

Kokkonen ym. (2013) mukailevat Kiilakosken ym. (2012) näkemystä siitä, että osallisuus on sosiaalinen suhde yksilön ja yhteisön tai yhteiskunnan välillä, missä yhteisö hyväksyy yksilön jäsenekseen (Kiilakoski ym. 2012 Kokkonen ym. 2013, 46). Kokkonen ym. (2013) mukaan yhteiskuntaan hyväksytyksi tuleminen on aktiivisen toimijuuden ja osallisuuden ehto ja pohja (Kokkonen ym. 2013, 46). Sekä Niemelän (2019), Isolan ym. (2017) että Kokkonen ym. (2013) määritelmät osallisuudesta mukailevat Amartya Senin ja Martha Nussbaumin filosofista tavoitetta ihmisen kyvykkyyssajattelusta (capabilities approach) hyvinvoinnin ja aktiivisen toimijuuden saavuttamiseksi (Amartya Sen (1990, 1999 ja 2013) ja Korhonen, ym. 2017). Toimintakykyä vahvistamalla ihminen pystyy osallistumaan taloudellisiin, sosiaalisiin ja poliittisiin kanaviin, luoden näin itselleen hyvinvointia ja kuulumisen kokemusta.

Leena Luhtasela (2009) käyttää vertauskuvaa, missä osallisuus rakentuu ja rakennetaan rakennuspalikoista (Luhtasela 2009). Nämä rakennuspalikat ovat kokemustiedon kuuleminen, vallan kokeminen, oikeudenmukainen ja ihmisarvoinen kohtelu sekä itsemääräämisoikeus (Luhtasela 2009 ja Era ja Koskimies 2013, 77). Lars Leemann ja Anna Keto-Tokoi (2019 Hyysalossa, 2020, 15) ovat kuvanneet osallisuutta käsitekartan avulla, missä osallisuus, hyvinvointi, työkyky ja jatkopolut kouluttautumiseen tai työllistymiseen kuvataan toisiinsa vaikuttavina. Kaikki edellä mainitut tavoitteet mahdollistetaan Leemannin, Keto-Tokoin ja Hyysalon mukaan osallisuuteen resursoimalla. Kiinnittämällä ihmiset hyvinvoinnin lähteisiin, eli osallistamalla ihmisiä, pystytään pienentämään esimerkiksi terveyskuluja (Leemann ja Tokoi 2019 Hyysalossa 2020, 15). Osallisuustoimiin osallistuminen pitää kuitenkin olla heidän mukaansa vapaaehtoista.

2.2 Osallisuuden demokraattinen ulottuvuus

Hallinta-ajatteluun, eli verkostomaiseen hallintatapaan siirryttäessä ennakoidaan myös suoran demokratian mahdollista paluuta (Niemi, 2019, 33) Edustuksellinen demokratia (aggregatiivinen) pohjautuu intressien yhdistämiseen, integratiivinen demokratia pohjautuu vuorovaikutukseen ja keskusteluun (yhteisöllinen demokratia). Keskusteleva (deliberatiivinen demokratia) pohjautuu siihen, että paras argumentti voittaa. Tämä ei kuitenkaan huomioi keskustelevien toimijoiden valtasuhteita, mikä voi johtaa siihen, että se, jolla on eniten valtaa, voittaa (Niemi, 2019, 34). Niemelan mukaan tätä valtaresurssien epätasapainoa voidaan pyrkiä tasapainottamaan hiljaisempien äänien yhteistyöllä, esimerkiksi kansalaisjärjestön kautta.

2.3 Vuorovaikutus demokratiassa

Osallisuus tukee kansalaisten mahdollisuuksia suoraan demokratiaan. Osallisuutta pyritään lisäämään eri tiloissa usein erilaisten keskustelutilaisuuksien tai asiakasfoorumien kautta. Suora ja keskusteleva demokratia vaatii ehkä uudenslaisiakin keskustelutaitoja.

Elo ym. (2017) mukaan yhteiskunnassa pitää tehdä tilaa järkevälle keskustelulle. Keskustelu-, mielipiteenmuodostamis-, ja tunnetaitoja voi opetella (Elo ym. 2017, 11). Tämä toivottavasti tapahtuu jo kouluissa. Ne tulevat erityisen tärkeiksi keskustelutilanteissa, missä ihmiset saattavat tulla hyvinkin eri lähtökohdista ja taustoista. Nyky-yhteiskunnassa vallitsee informaatiotulva, missä ristiriitoja sisältävien viestien määrä on valtava. Ihmiselle on luontaista hakeutua sosiaaliin kontaktiryhmiin, joissa ajatellaan asioista samalla tavalla ja

ristiriitaiset mielipiteet koetaan usein uhaksi (Elo, S. ym. 2017, 12). Keskustelussa on tärkeää pystyä antamaan tilaa risteäville mielipiteille ja löytää intresseistä ja tavoista toimia yhtymäkohtia, joiden pohjalle voidaan alkaa rakentaa ratkaisuja.

Elo ym. (2017) mukaan demokratia perustuu kokeilulle, paras lopputulos on aina sen kokeiluun osallistuneen joukon päämäärän näköinen. Demokratiaan kuuluvat myös epäonnistumiset. Toimivat mallit osallisuuden ja demokratian takaamiseksi, löytävät muotonsa kokeilemalla (Elo, S. ym. 2017, 18). Toimivien toimintamallien löytäminen osallisuuden lisäämiseksi on siis prosessi, josta voi tulla hyvinkin eri näköinen eri paikoissa. Tässä kirjallisuuskatsauksessa olen tutkinut osallisuutta sekä hallinnossa, että palveluissa. Benchmarking niiden sisällä voi toimia ja toimintamalleista voi hakea inspiraatiota, mutta on myös tärkeää antaa mahdollisuus oikean toimintamallin prosessimaiselle löytymiselle.

Oikeusministeriön demokratiaohjelmaan on koottu kaikki Marinin hallitusohjelman osallisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa edistävät toimet. Se nostaa tärkeäksi tavoitteeksi avoimuuden kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon välillä jo päätösten ja toimintasuunnitelmien valmisteluvaiheessa (Oikeusministeriö 2019, 7). Vuorovaikutusta eri yhteiskunnan sektoreiden välillä halutaan parantaa ja sille halutaan kehittää uusia tehokkaita muotoja ja välineitä. Tätä niin kutsuttua ”uudenlaista vuoropuhelua” pyritään kehittämään strategioissa, minkä laatimiseen halutaan mukaan myös kunnat. Hallitukselta on demokratiaohjelman mukaan tulossa kuntalain tarkistus osallistamistoiminnan mahdollistamiseksi sekä kunnan päättäjäille ja johtajille on luvassa osallistamiskoulutuksia. Koulutuksen painopisteet ovat yhteiskuntajärjestelmän saavutettavuudessa ja selkokieliisyydessä. Erityisesti pyritään huomioimaan vähemmistöväestöryhmät ja heidän kuulemiseensa (Oikeusministeriö 2019, 10).

Osallisuuden takaaminen on määritelty lainsäädännössä perustuslain 14 § 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtäväksi, minkä on tarkoitus edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon, kansalaisyhteiskunnan toimintaan ja vaikuttamista kansalaisyhteiskunnan välityksellä itseään koskevaan päätöksentekoon. Tällä pyritään luomaan aidot mahdollisuudet käyttää perustuslain mukaisia sanan-, yhdistymis- ja kokoontumisvapauksia. Perustuslain 20 §:n mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön, mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon, sekä 22 §:n mukaan turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen (KANE, 2019, 5).

Hallinnon ja poliittisten päättäjien vastuulle jää löytää ne kanavat ja keinot, millä nämä osallisuuden muodot saadaan toteutettua.

Tässä tutkimuksessa osallisuudella tarkoitetaan yksilön kokemusta tai tunne siitä, että hän on kiinnittynyt hyvinvoinnin lähteisiin. Osallisuus on tunne siitä, että yksilöllä on toimijuutta: toimintakykyä sekä toimintamahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä sekä elinympäristöönsä. Osallisuus on yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumista, nähdäksi ja kuulluksi tulemistä.

2.4 Kriittisiä näkökulmia osallisuuteen

Tavoitteet yhteiskunnallisesta osallisuudesta pyrkivät tukemaan työ- ja toimintakykyä, palvelunkäyttäjälähtöistä kehittämistä sekä asumisen ja elämisen laatua. Talouden ulottuvuuden ottaessa vankempaa asemaa osallisuuden käytännön tavoitteista, painotetaan usein enemmän yksilön velvoitteita, kuin oikeuksia. Osallisuuden taloudellisen näkökulman painotus ei kuitenkaan huomioi yksilön työelämään osallistumista estäviä tilanteita tai seikkoja. Vaarana on tällöin, että osallisuudesta muodostuu yksilölle lisätaakkaa ja velvoitteita ja mahdollisesti yksilön voimavarat heikkenevät. Tällöin osallisuuden määrittelemisen kanssa pitää olla tarkka ja tiedostaa sen eri ulottuvuuksien painottamisen vaikutukset. Lisäksi osallisuuden pitää olla vapaaehtoista. Jos tavoitteena on yksilöiden aito osallistaminen, tarkoitan tällä yksilöiden voimaantumista, äänen kuulumista ja vaikutuskykyä, osallistamisen kohteena olevien väestöryhmien tai henkilöiden pitää olla mukana valmistelemassa heitä koskevaa päätöksentekoa. Toimien vaikuttavuutta pitäisi lisäksi seurata, käydä vuoropuhelua ja tehdä muutoksia, mikäli kuntalaiset kokevat ne rasitteiksi tai toimimattomiksi. Kokkonen, Närhi ja Matthies (2013) tutkivat työllisyyspalveluiden asiakkaina olevien nuorten miesten osallisuuden kokemusta (Kokkonen, Närhi ja Matthies 2013, 40). Heidän mukaansa osallisuustoimet, mitkä korostavat liikaa yksilön velvoitteita ja vastuuta ottamatta huomioon rakenteita, saattavat jopa estää yksilön toimijuuden saavuttamista ja heikentää tietyissä tilanteissa entisestään yksilön toimintakykyä. Osallisuustoimet eivät yksinään mahdollista tarpeellista rakenteiden tutkimusta ja muutosta, mitkä saattavat tuottaa lieveilmiöitä kuten tuloeroja ja syrjäytyneisyyttä. Osallistamisessa on lisäksi vaara, että se jää kosmeettiselle tasolle, jolloin osallistamistoimien kohderyhmää lähinnä vain konsultoidaan, eikä oteta aidosti mukaan heitä koskevaan päätöksentekoon. Virkamiehen ja osallistamistoimen kohderyhmän välillä saattaa olla suuriakin näkemuseroja.

Toinen riski osallistamisessa on se, että se saattaa johtaa hallinnon tehtävien siirtämiseen kansalaisyhteiskunnan vastuulle.

2.5 Osallisuuden eriarvoisuus

Demokratian haasteena on osallistumisen eriarvoisuus (Oikeusministeriö 2019, 5). Sen ehkäisemiseksi haetaan keinoja muun muassa heikompiosaisiin väestöryhmiin kuuluvien osallistumismahdollisuuksien erityisestä huomioimisesta. Ratkaisuja etsitään erityisesti työelämän ulkopuolella olevien ihmisten osallistamiseksi sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien osallistamiseksi. Ikäihmisten, vammaisten henkilöiden ja kieli- ja kulttuurivähemmistöjen osallistuminen on lähtenyt demokratiaohjelman mukaan nousuun (Oikeusministeriö 2019, 6).

Demokratiaohjelma kehottaa erityisesti nuoria kuultavaksi kuntatasolla aiempaa tehokkaammin (Oikeusministeriö 2019, 6). Tähän on pyritty vastaamaan esimerkiksi lakisääteisillä nuorisovaltuustoilla, mutta haasteeksi jää vielä ne nuoret, jotka eivät ole kiinnostuneita osallistumaan tällaisia kanavia pitkin. Demokratiaohjelman mukaan demokratia- ja ihmisoikeus kasvatukseen on panostettu enemmän opetussuunnitelmissa (Oikeusministeriö 2019, 6). Peruskoulussa opetellut taidot saattavat lisätä nuorten itsetuntoa ja kannustaa osallistumaan heille suunnattuihin demokratiakanaviin.

Huomiota on kiinnitettävä käytettävään kieleen ja sen selkeyteen, digiosallistumisen kynnyksen madaltamiseen ja myös muiden kanavien käyttömahdollisuuksien tarjoamiselle henkilöille, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää sähköisiä osallistumismenetelmiä.

Osallistumisen kanavien käytön kouluttamis-, juurruttamis-, ja käyttömahdollisuuksien tiedottamiseen, tiedon tavoittamiseen ja kanavien käytön ohjaamiseen on vielä demokratiaohjelman mukaan kehitettävä ratkaisuja (Oikeusministeriö, 2019). Näiden ratkaisujen löytymiseksi voitaisiin hyödyntää kohderyhmien omaa asiantuntijuutta ja erilaisten kanavien pilotointi on ketterämpää paikallistasolla.

3 Osallistaminen kunnan toimintana

Tässä käsittelykappaleessa pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni: ”miten kunta osallistaa?” kirjallisuuskatsauksen avulla. Lähestyn aihetta esittelemällä osallistamisen käytännön muotoja ja tavoitteita, mistä siirryn julkisen hallinnon teoreettisiin malleihin ja kunnan verkostomaiseen hallintatapaan. Kirjallisuusanalyysissäni kunnan ja järjestöjen rooli, sekä näiden sektoreiden välinen yhteistyö korostui osallisuustyössä. Perehdyn näiden kahden sektorin yhteistyöhön tutkielmassani syvemmin, verkostot voivat kuitenkin sisältää lisäksi yksityisen sektorin tai neljännen sektorin.

3.1 Osallistamisen käytännön muodot

Osallisuuden osa-alueita pyritään vahvistamaan yhteiskunnan eri tasoilla, eri keinoin, kansalaisia osallistamalla. Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan osallistaminen on sekä arvo että toimintaa. Osallistamista tapahtuu sosiaalisten suhteiden ja eri kanavien, kuten palveluiden kautta (Raivio ja Karjalainen, 2013, 14). Jorma Niemelä näkee osallistamisen mahdollisuudeksi tuottaa kokemusta nähdäksi ja kuulluksi tulemisesta. Niemelän mukaan osallistaminen on erityisen tärkeää niille henkilöille, jotka eivät ole kiinnittyneet yhteiskuntaan tai ihmisille, jotka ovat vaarassa jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle.

Osallisuudella on Niemelän mukaan toimintakyvyn mahdollistava vaikutus, niiden resurssien mukaan, mitä henkilöllä on. Osallistamisen kautta yksilön kokemusta joukkoon kuulumisesta pyritään vahvistamaan, mikä tukee inklusiivisuuden toteutumista (Niemelä 2019, 51).

Osallistamistoimiin osallistuminen sen kohderyhmien osalta tulee olla vapaaehtoista.

Osallisuus ja demokratia on tavoitteena tuoda julkishallinnon keskiöön (Oikeusministeriö 2019, 7). Tämä toteutetaan strategioilla, tehokkaalla vuorovaikutuksella sekä kehittämällä vaikutusmahdollisuuksia. Demokratiaa pyritään edistämään sen eri muodoissa: edustuksellisella demokratiolla vaalien kautta ja suoran demokratian mahdollisuuksien kautta vaalikausien välissä. Osallistamismenetelmät tukevat varsinkin suoran demokratian toteuttamista. Demokratiaohjelman 2025 tavoitteena on pyrkiä lisäämään innovatiivisia osallistamismenetelmiä suoran demokratian tukemiseksi. Toimiviksi toimintamalleiksi todettuja käytäntöjä pyritään ottamaan käyttöön laajemmin. Näistä esimerkkeinä oikeusministeriö on nostanut hallitusohjelmasta erilaiset valtuustot, kuten verkko- ja nuorisovaltuuston, osallistavan budjetoinnin, erilaiset vuorovaikutustilat, kansalaisraadit, käyttäjädemokratian ja kuntalaishaastattelut. Osallistamistoimissa on hyödynnetty esimerkiksi

osallisuusryhmiä. Osallisuusryhmien keskustelutilaisuudet ovat usein puolistrukturoituja, mikä kattaa ryhmän kutsujaorganisaation määrittelemät teemat sekä jättää tilaa ryhmään osallistuvien vapaalle keskustelulle, toiveiden ja palautteen kuulemiselle. Tämä puolistrukturoitu tapa mielestäni vastaa hyvin kaikkien toimijoiden, esimerkiksi kunnan ja kuntalaisten intresseihin ja tarpeisiin tulla kuulluksi. Tarkoituksena on seurata eri keinojen vaikuttavuutta. Uusina mahdollisuuksina hallitusohjelma esittää erilaisia pop-up tapahtumia, mitkä toimivat kevytosallistumisena vaalikeskusteluihin sekä politiikkaan (Oikeusministeriö 2019, 10). Kuntia ja maakuntia tuetaan näiden uusien vaikuttamismuotojen kokeilussa oikeusministeriön ja Sitran kansanvallan peruskorjaushankkeen kanssa (Oikeusministeriö 2019, 11).

Osallistamista on pyritty edistämään usein erilaisten hankkeiden kautta. Jorma Niemelä (2019) analysoi Innokylän osallistamishankkeita, joiden tavoitteena on ollut parantaa palvelujen, yhteisöjen ja toimintojen inklusiivisuutta. Näiden hankkeiden tavoitteena oli osallistuvien henkilöiden kuuleminen, arvostus ja yhdessä tekeminen (Niemelä 2019, 25). Hankkeiden kautta lisättiin palveluiden ja toimintojen ymmärrettävyyttä, millä pyrittiin edesauttamaan niiden hallittavuutta. Hankkeissa rikottiin toimijarooleja ja kansalaisille annettiin mahdollisuus yhteiskunnalliseen päätöksentekoon kiinnittymiseen, erilaisten vuoropuhelua ylläpitävien foorumien kautta (Niemelä 2019, 25). Näin pystyttiin haastamaan valta-asemia ja perinteisiä ammattilainen/palvelun vastaanottaja -roolit. Roolit määriteltiin itse, ei ylhäältä alas. Oma toimijuus ja kyky vaikuttaa tasapuolisesti korostui. Osallistuvat henkilöt eivät kokeneet olevansa palveluiden passiivinen vastaanottaja vaan aktiivisia suunnittelijoita ja toimeenpanijoita. Analyysini perusteella jo osallistamistoimien suunnitteluvaiheessa olisi tärkeää pyrkiä toimien kohderyhmän aitoon kuulemiseen. Viranhaltijoiden asiantuntijuutta hyödyntämällä pystytään käyttämään osallistamistoimien kohderyhmän kokemusasiantuntijuutta resurssina ja viemään ne kunnan strategiaan tavoitteisiin tavalla, mikä palvelee kuntalaisia.

3.2 Osallistamisen tavoitteet

Osallisuuden päämääriä ovat hyvinvoinnin lisääminen, sosiaalinen kestävyys, eheys ja koheesio. Alila ym. (2011: Raivio ja Karjalaisessa 2013, 16) on määrittänyt sosiaalisen kestävyuden periaatteet, mitkä vastaavat osallisuuden tavoitteita melko suorasti. Sosiaalisen kestävyuden määritelmät Alilan mukaan ovat toimeentulo, toimintamahdollisuudet ja vaikutuskyky.

Raivio ja Karjalainen (2013) määrittivät osallisuustavoitteet politiikkaohjelmissa aineistonsa pohjalta seuraavasti: työelämään liittyvät osallisuustavoitteet olivat terveet työmarkkinat, työllistäminen, koulutus ja toimintakyvyn edistäminen (Raivio ja Karjalainen 2013, 20). Taloudellisen hyvinvoinnin tavoitteita asetettiin erilaisten toimien kuten ”kannustinloukkujen” vähentämiseen sekä pyrkimällä pienituloisuuden vähentämiseen. Raivio ja Karjalainen näkevät tärkeimpänä osallisuustavoitteena muokata työllisyysmarkkinoita niin, että ne mahdollistavat työllistymisen henkilöille, joille se nykyisillä markkinoilla on haasteellista. Toimeentulo, joko työllistymisen tai toimeentulotuen kautta, tukee osallistumistavoitteita ja tuottaa siihen tarvittavia resursseja yksilölle. Poliitiikkaohjelmat ovat Raivion ja Karjalaisen mukaan keskittyneet yksilön ominaisuuksien muokkaamiseen työmarkkinoille sopivaksi, mutta eivät työmarkkinoiden muuttamista yksilön kykyjä hyödyntäväksi. Erilaisia polkuja ja strategioita työmarkkinoiden joustamiseksi olisi tärkeä löytää, jotta osallistuminen niihin olisi helpompaa kaikille. Erityisesti julkisen sektorin rooli on suuri tässä tehtävässä. Työmarkkinoita muokataa muun muassa työpalkkatuella ja välityömarkkinoiden hyödyntämisellä (Raivio ja Karjalainen 2013, 29). Heidän mukaansa kunnilla on aivan erityinen mahdollisuus toimia yhteiskuntavastuullisesti työmarkkinoiden muokkaamisessa niin, että ne ottaisivat paremmin huomioon julkisia hankintoja tehdessään sosiaaliset työllistämisenäkökulmat ja hyödyntäisivät henkilöiden työvoimaa, jotka muuten jäisivät työmarkkinoiden ulkopuolelle (Raivio ja Karjalainen 2013, 30). Palvelujärjestelmän osallisuustavoitteet koskivat politiikkaohjelmissa lisäksi yhteistyötä. Yhteistyön kautta politiikkaohjelmissa tavoiteltiin eheitä palvelukokonaisuuksia ja jaettua vastuuta. Yhteistyön avulla pyrittiin palvelukokonaisuuksissa tukemaan asiakaslähtöistä kehitystä.

Niemelän (2019) mukaan osallisuudella on pyritty määrittämään kansalaisen omaa toimijuutta. Osallisuustoimilla on pyritty selvittämään, mikä on kansalaisen toimijuuden merkitys ja paikka yhteiskunnassa. Juha Sipilän hallituksen aikaisilla osallisuusohjelmilla haettiin työelämän ulkopuolella olevien kansalaisten aktivoimista sosiaaliturvan kautta (Niemelä 2019, 34). Raivio ja Karjalainen kritisoivat tätä kuitenkin asianmukaisesti, sillä sosiaaliturvat ovat sosiaalihuollon palveluita ja kansalaisten pakottaminen osallistumaan työllisyyden omaisiin toimintoihin on kyseenalaista (Raivio ja Karjalainen 2013, 13). Yksilön toimijuus yhteiskunnassa voi olla muutakin kuin työelämään osallistumista.

Niemelä (2019) esittelee myös toisenlaisen näkökulman kansalaisen oman toimijuuden tavoitteeseen aktiivisen kansalaisuuden kautta. Tämän näkökulman mukaan yksilölle on tarjottava mahdollisuuksia vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskeviin päätöksiin. Jotta

aktiivinen kansalaisuus toteutuu, se tarvitsee Niemelän mukaan yhteisöjä ja kansalaiskasvatusta. Osallisuus, toimijuus ja solidaarisuus ovat Niemelän mukaan demokraattisen valtion kansalaisen vastuu, sekä odotus. Hänen mukaansa inklusiivinen yhteiskunta mahdollistaa jokaisen siihen kuuluvan henkilön saavuttavan toimijuuden omien voimavarojensa ja kykyjensä mukaisesti (Niemelä 2019, 34).

Osallistamisella voidaan pyrkiä Faulksin identifioimaan kansalaisuuden tavoitteisiin, mikä ei ole staattinen ylhäältä määritelty käsite, vaan se on dynaaminen identiteetti. Kansalaisuus mahdollistaa kansalaisista lähtevän alhaalta ylöspäin toteutuvan määrittelyn. Kansalaiset pystyvät luomaan uusia tapoja ilmentää kansalaisuutta, ajaa uusia oikeuksia ja velvollisuuksia, mitä he kokevat kansalaisuuden sisältävän. Instituutioiden täytyy muovautua kansalaisten ja yhteisön muuttuvien tarpeiden ja pyrkimysten mukaisesti (Faulks 2000, 6 Kuokkasessa 2016, 119-120).

3.3 Julkisen hallinnon kolme eri muotoa

Julkisen hallinnon järjestämiseen länsimaissa on tunnistettavissa kolme teoreettista mallia. Ne ovat perinteinen malli, uusi julkinen johtaminen ja uusi hallinta (Isola, ym. 2017).

Perinteisessä mallissa hallinto on hierarkkisessa valta-asemassa, eikä se juurikaan tee yhteistyötä muiden sektoreiden kanssa. Perinteisessä mallissa julkinen palvelujärjestelmä on raskas ja laaja. Sen toiminta sisältää paljon byrokratiaa. Perinteisessä mallissa kansalaisella on rajatusti mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksiin, palvelujen sisältöihin tai muuhun hallinnon toimintaan vaalien ulkopuolella. Tämän mallin tavoitteena on yhteinen hyvä ja se onkin ollut hyvinvointivaltion perustava hallintomuoto. Se on hallintomuotona kuitenkin kankea. Se ei pysty vastaamaan uusiin globaalin maailman haasteisiin (Isola ym. 2017, 21). Kuntatasolla on siirretty poikkisektorista yhteistyötä tekeviin hallintamuotoihin.

Toinen malli on markkinalähtöinen malli, uusi julkinen johtaminen (new public management), missä hallinto toimii hyvin yritysmäisellä tavalla ja sitä ohjataan johtajien toimesta. Tässä mallissa on annetut roolit: ostajat, tuottajat ja palvelunkäyttäjät. Hallinto (kunta) toimii usein ostajana ja ostaa julkisia palveluja yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta. Se tekee muiden sektorien kanssa kovia sopimuksia, talous edellä. Tässä mallissa tutkijat ovat hieman eri mieltä kuntalaisen vaikutusmahdollisuuksista. Esimerkiksi Julkisen (2016) mielestä kansalaisella on mahdollisuus vaikuttaa hallinnon toimintaan asianmukaisesti erilaisten osallistamis- ja kuulemisfoorumien kautta, kun taas toiset (Meriluoto, 2016) ajattelevat, että vaikutuskyky, mitä tämä hallinnon malli mahdollistaa on liian vähäistä sen

talousnäkökulman korostamisen ja tehokkuuden vaatimuksen vuoksi. Uusi julkinen johtaminen voidaan Osbornen mukaan nähdä siirtymävaiheena traditionaalisesta julkisesta hallinnosta uuteen hallintaan (Osborne 2006 & 2010 Pestoffissa, 2012, 364).

Kolmas tunnistettava hallintomuoto on uusi hallinta (new public governance). Se on yhteistuottajamalli, missä hallinta tapahtuu verkostomuotoisesti, kumppanuuksien kautta. Kansalaiset ja eri sektorit ovat hallinnon kanssa palveluiden osatuottajia. Kansalainen on tällöin päätöksenteon keskiössä ja suorassa roolissa vaikuttamassa palvelujen laatuun, sisältöön ja tuottamiseen. Siinä valtion rooli on muuttunut enemmän muita sosiaalisia systeemejä huomioonottavaksi. Suomessa on tunnistettavissa hallinnon siirtymistä kohti uutta hallintaa (Niemelä, 2019 ja Isola, 2017, 5).

Viimeisen mallin vaikutukset ovat muun muassa se, ettei palvelun toimitusta voi erottaa palvelun suunnitteluprosessista. Palvelun käyttäjillä on verkostomaisessa palvelun tuotannossa keskeinen rooli sekä palveluiden suunnittelussa, että niiden toimitustavoissa. Palvelunkäyttäjät sekä ammattilaiset ovat toisistaan riippuvaisessa suhteessa. He ottavat riskejä yhdessä ja luottavat toisiinsa. Verkostojen kautta luodaan kumppanuuksia poikkisektorisesti vastaamaan ilmennettyyn ongelmaan. Kumppanuuden eri tasot ovat operatiivinen taso, missä toimitaan yhteistyösopimuksien kautta. Toinen taso on taktinen taso, missä toimijoilla on yhteiset intressit ja realistinen tavoite kumppanuudella. Kumppanuuden kolmas taso on strateginen taso. Siinä kumppanien välinen yhteistyö menee sen erillisten osapuolten edelle (Maijanen ja Haikara 2014, 33). Oletetaan, että verkostoon osallistuvilla toimijoilla on nopea, luova ja joustava kyky tuoda tietoa, mitä hyödyntämällä ongelma voidaan ratkaista. Verkostoilla pyritään lisäämään vaikuttavuutta ja tehokkuutta.

Verkostojen legitimeettiä tai demokraattisuutta ei Nousiaisen ja Kulovaaran (2016) mukaan ole tutkittu riittävästi. Tämä on kuitenkin hieman ristiriitainen toteamus, sillä edellisessä lauseessa he mainitsevat, että verkostomainen toimintatapa on osallistavampi toimintamalli ja tällöin legitiimi Verkostomaisen työskentelyn myötä demokratia lisääntyy koska päätöksiä ei tehdä enää vaan yhdestä monopoliasemasta (Kulovaara ja Nousiainen 2016, 11). Nousiaisen ja Kulovaaran mukaan verkostomaisen hallinnan ristiriita on se, että verkostolta vaaditaan samaan aikaan tehokkuutta, mutta myös osallistavampaa ja demokraattisempaa päätöksentekoa (Kulovaara ja Nousiainen 2016, 12). He esittävät kysymyksen, jos poliittisesti valituista henkilöistä luovutaan ja valta valuu verkostoille, kuka kantaa vastuun, jos verkosto ohjautuu epäsuotuisiin ratkaisuihin? Verkostojen epäsuora ohjaileminen kuitenkin laskee

niiden toimintavapautta, mikä on sen yksi toiminnallinen tavoite (Kulovaara ja Nousiainen 2016, 16).

Osallisuus, varsinkin sen demokraattisuutta ja hallinnon avoimuutta ajavat ulottuvuudet, voidaan nähdä linkkinä hallinnon, sekä sen verkostojen legitimizeettiin. Se luo tilaa ja kanavia kansalaisen suurempaan mahdollisuuteen vaikuttaa häntä koskeviin asioihin.

Osallisuustoimilla voidaan rikkoa hierarkiaa ammattilaisten ja asukkaiden välillä (Niemelä 2019, 55). Verkostomainen hallintatapa kuntatasolla ”uusi paikallinen hallinta” mahdollistaa osallisuustyön, sillä se tapahtuu julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan ”harmaalla alueella” (Lundström 2011, 83; Hakari 2013, 38–40 Isolassa ym. 2017, 21).

3.4 Osallisuuden tasot hallinnossa

Osallisuus on nostettu sekä Suomen hallituksen, että Euroopan Unionin tasolla keskeiseksi toimintatavaksi vähentää köyhyyttä ja syrjäytymistä (Raivio ja Karjalainen 2013, 12).

Osallisuus on ollut hallitus- ja ministeriötason julkaisuissa osana jo pitkään, mutta sen merkitys tai ulottuvuudet ovat vaihdelleet.

Kokkonen ym. (2013) mukaan osallisuudella hallitus- ja ministeriötasolla tarkoitetaan usein osallisuutta työssäkäyvän väestön oikeuksien näkökulmasta, heidän mahdollisuuksiaan demokratiaan ja hyvinvointiin lisäten. Osallistaminen ei tällöin kaikkein korkeimmalla päätöksenteon tasolla ota kantaa tuloeroihin tai muihin aktiivista kansalaisuutta heikentäviin ilmiöihin, muuten kuin toteamalla, että syrjäytymistä pitää estää -palvelurakenteita muuttamatta tai talouteen vaikuttavia keinoja hyödyntämättä. Toinen heidän tutkimuksessaan identifioitu osallisuuden taso on työn tai koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten osallistaminen, mikä nähdään osallistamisvelvoitteena ja -pakkona kansantalouden kilpailukyvyyn säilyttämisen vuoksi. (Kokkonen ym. 2013, 45).

Julkunen (2016) ei kuitenkaan näe, että uusi julkisen johtamisen hallintotapa tai uusliberaaliset toimintamallit julkisissa palveluissa välttämättä olisivat ristiriidassa palvelunkäyttäjien tai kansalaisten asianmukaisen palvelun ja kuulemisen kanssa. Julkisen johtamisen hallintotavassa on hänen mukaansa mahdollista tehdä asiakkaan tai palvelunkäyttäjän tahdolle tilaa (Julkunen 2016). Asiakkaan tahtotilan täytyy kuitenkin muotoutua tukemaan hallinnon tavoitteita taloudellisesta kestävydestä. Hallintomuoto ei mahdollista rakenteisiin vaikuttamista, mutta antaa tilaa asiakkaiden luoville ehdotuksille palvelumuotojen suunnittelussa, toteuttamisessa ja tuottamisessa. Kokkonen ym. (2013) esille

tuomien asiakasraatien ja -paneelien kautta, missä kansalaiset saisivat äänensä kuuluviin, saatetaan mahdollisesti löytää ratkaisuja, missä kohtaavat laadukkaat ja vaikuttavat palvelut, sekä taloudelliset tavoitteet, vaikka ne analysoimassani kirjallisuudessa laitetaankin usein ristiriitaiseen asemaan sosiaalisten tavoitteiden kanssa.

Osallisuuden ulottuvuuksien tasot, jota korkeimmalla tasolla painotetaan, vaikuttavat alemmilla tasoilla olevien organisaatioiden käsitykseen osallisuuden määritelmästä. Eri osallisuuden ulottuvuuksien painottaminen vaikuttaa myös siihen, miten kansalaiset kokevat osallisuuden. Näkökulmat voivat vaihdella osallisuusosoikeudesta osallisuuspakkoon. Henkilön näkökulmaan vaikuttaa tietysti myös hänen asemansa ja roolinsa yhteiskunnassa.

Osallisuuden eri päälinjoja maakuntatasolla ovat asukas- ja asiakasosallisuus, viestintä, vaikuttamistoimielimet, järjestöt ja niiden toiminta ja osallisuuden muotoilu palveluissa (Niemelä 2019, 49). Maakuntatason osallistamistoimet tulevat sote-uudistuksen myötä entistä tärkeämmiksi.

Kunnan rooli on erityisen tärkeä arjen osallistamisen mahdollistamisessa. Kunnan tehtävänä on osallistumismahdollisuuksien juurruttaminen paikallistasolla. (Oikeusministeriö 2019, 5). Kuntatasolla kuntalaisia pyritään osallistamaan tiedottamisen ja vuoropuhelua lisäävien mekanismien kuten erilaisten kyselyiden, foorumeiden ja sähköisten alustojen kautta (Saarinen 2013, 14). Kuntatasoisesti näiden foorumien kyky vaikuttaa päätöksentekoon tai kunnan toimintaan vaihtelee. Siihen vaikuttaa kuntaorganisaation tahtotila ottaa kuntalaiset osaksi päätöksentekoa. Kuntalaisten vaikutuskyky saattaa myös olla eritasoista kunnan palveluiden eri osissa. Isola ym. (2017) mukaan erilaisia osallisuustyön menetelmiä on luontevinta kokeilla paikallistasolla, kunnissa ja kylissä (Isola ym. 2017, 20). Demokratiaohjelma (KANE 2025) kehottaa kaikkien osallistumispilottien vaikutuksien seuraamista. Arviot tukevat tiedolla kehittämistä, johtamista ja tietopohjaista päätöksentekoa (Oikeusministeriö 2019, 14).

Osallisuuden lisäämistä puoltava kirjallisuus tuo esille organisaation johdon tahtotilan olevan erityisen tärkeää osallisuuden onnistumiseksi. Kaisa Saarisen (2013) mukaan osallisuus pitää olla osa sekä yksilön, työntekijöiden, johdon, että lainsäädännön tavoitteena, jotta se saadaan sisällytettyä toimintamalleihin, eikä se jää vain puheen tasolle (Saarinen 2013, 47). Osallisuus on myös kuntatasolla tavoittelemisen arvoinen asia ja sen saavuttamiseksi on monessa kunnassa pyritty tekemään osallisuusryhmiä sekä osallisuusstrategioita. Osallisuutta edistää toimeentulo, riittävät ja oikea-aikaiset palvelut, ymmärrettävä ja läpinäkyvä hallinnon

toiminta, oikeudenmukaisuus, luottamus, vuorovaikutus, onnistumisen kokemukset, räätälöidyt ja yksilölliset palvelut ja kaavamaisten rakenteiden purkaminen (Närhi ja Kokkonen 2012 Isola ym. 2017, 94).

3.5 Yhteistuotantomalli

Yhteistuotannon analyysi voi vaihdella eri tasoilla. Se voi olla esimerkiksi, yksilö-, ryhmä-, tai organisaatiotasoista (Brandsen Pestoffissa 2012, 382). Niemelän (2019) mukaan tulevaisuudessa julkisen vähenevien resurssien takia, sillä ei ole enää kykyä vastata yksin kasvaviin terveystalouden kuluihin. Siksi kansalaisten vastuu omasta terveydestään kasvaa, ryhmien sisäinen vastuu toisistaan kasvaa sekä omahoito itseään sekä lähipiiriään kohtaan kasvaa (Niemelä 2019, 56). Osallistamalla kuntalaisia palvelujen tuottamiseen, niistä saadaan laadukkaampia, tai niitä voidaan saada myös määrällisesti enemmän (Brandsen Pestoffissa 2012, 384). Kuntalaisia osallistamalla pystytään palveluja räätälöimään paremmin heidän haluihinsa ja tarpeisiinsa sopiviksi. Jos osallistamiseen innostetaan, mutta oikeaa vaikuttamisen mahdollisuutta ei anneta, se voi tuottaa turhautumista ja uskon laskemista poliittisiin prosesseihin. Yhteistuottajamallilla pystytään muuttamaan kunnan ja kuntalaisten välistä suhdetta avoimemmaksi, mikä perustuu vastuullisuuteen ja luottamukseen. Osallistamisen taso voi olla eri tasoista eri palveluissa. Pilotoimalla erilaisia osallistamisen käytäntöjä palveluissa, voidaan löytää sopivat tavat erilaisille yhteisöille.

Yhteistuotantomalliin liittyy haasteita. Esimerkiksi vain tietyt toimijat ja tietyt väestöryhmät saadaan osallistumaan. Haasteellisuutta lisää vastuukysymykset. Kuka on vastuussa, jos kaikki ovat tasavertaisessa asemassa päätöksenteossa? Vastuutaho on mielestäni hyvä määritellä, vaikka se toisikin mukanaan jonkin asteista valta-asemaa tietyille toimijalle. Lisäksi ammattilaiset ja vapaaehtoiset toimijat tulevat hyvin erilaisista toimintakulttuureista. Erilaiset lähtökohdat yhteistyölle voivat luoda haasteita. Miten kummankin osaamista hyödynnetään parhaalla mahdollisella tavalla, mutta kuitenkin niin, että toimijat kohtaavat toisensa mahdollisimman tasa-arvoisesti? Roolitus yhteistyössä on tärkeää, mutta se saattaa myös marginalisoida tiettyjä ongelmia, kuten luottamusta tai suojelemisen tarpeen. Roolit saattavat myös vaihdella valitun yhteistyömallin mukana. Ylhäältä alas määritellyt roolit kansalaisille ei välttämättä toimi ja he usein vastustavat tai muokkaavat niitä (Kuokkanen 2016, 151).

Osallisuuskirjallisuudessa usein osallistavat tahot ovat julkinen sektori ja kolmas sektori, sillä ihmisten osallisuus on molempien sektoreiden tavoitteena. Jorma Niemelän (2019) mukaan

monituottajamallissa, missä ovat mukana julkinen, yksityinen ja kolmas sektori saattaa esiintyä seuraavia ongelmia. Nämä kolme sektoria voivat olla liian heikkoja yksin vastaamaan yhteiskunnallisiin ongelmiin. Kolmas sektori on aliresursoitu. Yksityinen sektori ei välttämättä ota tarpeellista vastuuta sosiaalisista tai ympäristöön liittyvistä asioista, vaan jättää sen toimintansa ulkopuolelle, sillä sen toiminnan päämääränä on voitto. Poikkeuksena ovat vastuulliset, yhteiskunnalliset tai sosiaaliset yritykset. Julkinen sektori ei Niemelän mukaan taas luo turvaverkkoja asianmukaisella tavalla (Sabeti 2019: Niemelässä 2019, 46).

Monituottajamallilla saatetaan kuitenkin löytää ratkaisuja, millä voidaan vastata kaikkien näiden sektoreiden heikkouksiin. Yhteistuotantomalli saattaa myös löytää sellaisia palvelumuotoja, milloin niiden kustannukset kasvavat. Laadulliset palvelut ja resurssikysymykset eivät kuitenkaan aina sulje toisiaan pois. On mahdollista löytää ratkaisuja, mitkä ovat kustannustehokkaita ja mitkä vastaavat kansalaisten tahtotilaan.

Yhteispalvelutuotanto ei kuitenkaan ole resurssitonta ja se tarvitsee rahoitusta tuottaakseen palveluita (Maijanen ja Haikara 2014, 4). Pestoffin (2012) mukaan yhteistuotanto onnistuu helpoiten järjestöjen kanssa ja sen vuoksi aion seuraavaksi tarkastella enemmän kunnan ja järjestöjen osallisuustyötä.

3.6 Kunnan rooli

Niemelän (2019) mukaan kunnissa korostuu verkostomainen johtaminen (Niemelä 2019, 53). Verkostoja ja kumppanuuksia on solmittu niin yksityisen, kolmannen kuin neljännenkin sektorin kanssa. Lautakuntia on uudelleen nimetty yhteisömäisemmiksi, ja ne ottavat toimintaansa mukaan myös kansalaisjärjestöjä. Kuntien strategioiden suunnitteluissa on siirrytty yhteisömäisempiin työskentelytapoihin. Osallistamisen kautta toimintaan voidaan kytkeä kumppanuuksien kautta uusia toimijoita järjestöistä tai kansalaisista. Osallistaminen kytkee kansalaisia lähemmäs toisiaan, sekä kansalaisia lähemmäs hallinnan tasolla toimivia henkilöitä (Niemelä 2019, 53).

Niemelä huomioi, että samalla kuitenkin markkinamaisuus on lisääntynyt myös kuntien johtamistavoissa. Julkunen (2016) mukaan tämä ei kuitenkaan sulje verkosto-, yhteisö-, tai kumppanuustyylisiä sopimuksia pois, vaan myös ne voivat kuulua uuteen johtamiseen. Silloin ei ehkä puhuta ”aidosta” tai syvästä kumppanuudesta, sillä taustalla pysyvät hierarkkiset rakenteet ja yhteistyön tulokset lasketaan hyvin yritysmaiseen tyyliin. Jos yhteistyö ei tuota tulosta, se lopetetaan tai sitä tehostetaan. Se perustuu siis kovaan strategiseen suunnitteluun, ei pehmeään sopimiseen, mikä on aidon kumppanuuden tai verkoston tavoite.

Verkostomainen hallintatapa saa osakseen myös kritiikkiä. Korvelan mukaan ”Demokratiavajetta syntyy väistämättä, kun valtion ja kuntien tehtäviä vähennetään ja siirretään kolmannelle sektorille tai yrityksille, jotka eivät ole poliittisessa vastuussa tai kontrollissa” (Korvela 2012, 151 Kulovaarassa 2016, 56). Kulovaara (2016) kritisoi verkostojen toiminnan taustalla olevaa uusliberalististen toimintamallien mukaista arviointimittarien ja tehokkuuden odotusta ja näkee taloudellisten mittarien mukaan tehtävän osallistamisen pelkästään näennäisenä. Lisäksi se on tällöin Kulovaaran mukaan lähinnä vain ihmisten toiminnan, piilossa tapahtuvaa, kontrollointia (Kulovaara 2016, 56).

3.7 Järjestöjen rooli

Osallisuus ja sen kokemuksen lisääminen on järjestöjen tehtävän keskiössä. Niemelän (2019) mukaan järjestöt pyrkivät osallistamisen kautta vastaamaan haasteisiin kuten ihmisten huono-osaisuus tai hyvinvoinnin lisääminen (Niemelä 2019, 44). Särkelän mukaan (2016, Niemelässä 2019) Järjestöillä on ollut iso rooli hyvinvointipalvelujen kehittämisessä ja tuottamisessa ennen 1990-luvun lamaa, mikä muutti sen asemaa. 90-luvulla uusi johtaminen ja vaikuttavuuden vaatimukset siirtyivät myös järjestöjen elämään RAY:n rahoitusvaatimusten kautta. Palvelut eivät olleet enää riittävä peruste tuille, vaan vaikuttavuus ja tehokkuus pitää nyt myös todistaa (Meriluoto 2016, 76).

Eran ja Koskimiehen mukaan tavoite osallisuudesta on lähtöisin kansalaistoiminnasta ja järjestöjen toiminnasta (Era ja Koskimies 2013, 59). Eri erityisryhmien järjestöt ovat onnistuneet tavoitteessaan, sillä niiden toiminnasta ovat syntyneet erilaisia väestöryhmien osallisuutta ja oikeuksia puolustavat lait. Osallisuustyö on mielestäni sisäänrakennettuna järjestötoimintaan. Järjestöjen volyymin avulla, osallistamista ja demokratiaa pyritään lisäämään myös julkiseen hallintoon ja julkisiin palveluihin. Pestoffin (2012) mukaan järjestöt ovat osallistavampi muoto järjestää sosiaalipalveluita. Sen luonne on demokraattinen (jäsentensä välillä) ja uusliberalistisen teorian läpi katsottuna käyttäjiään voimaannuttava, sillä se siirtää ne passiivisesta reunasta katsojan roolista aktiiviseksi toiminnan suunnittelun, luomisen ja toimittajaksi. Järjestöt pystyvät rikkomaan lasikaton mikä pitää kansalaisia tässä aiemmin mainitussa passiivisessä tilassa. Pestoffin (2012) mukaan lasikatto on sekä perinteisillä julkisilla palveluilla että markkina- ja yhteisöllisillä palveluilla. Pestoffin (2012) mukaan julkisten ja yksityisten palvelujen käyttäjillä on hyvin pieni rooli palveluiden tuottamiseen vaikuttamisessa tai muuten palvelujen tuotantoprosessissa, verrattuna kolmannen sektorin palveluihin.

Yhdistystoiminta on hyvin laaja-alaista. Ne toimivat yhteiskunnan eri osa-alueilla, tuottaen eri tasoisia palveluja jäsenilleen ja kohderyhmälleen. Yhdistysten toiminta vaihtelee ennaltaehkäisevästä korjaavaan. Yhdistystoiminta voi olla hyvin ammattimaista tai täysin vapaaehtoisvoimin toteutettua. Yhdistysten järjestämä toiminta lisää käyttäjien hyvinvointia ja terveyttä erilaisilla tavoilla. Toiminta voi olla tapahtumakohtaista tai säännöllisenä kohtaamispaikkana toimimista. Yhdistystoiminnan toiminnan tavoite on lisätä käyttäjien osallisuuden kokemusta, vahvistaa vaikuttamiskykyä sekä tuottaa palvelun käyttäjälle sosiaalista pääomaa.

Järjestöt ja yhdistykset syntyvät usein jonkun tunnistetun tarpeen tai aihealueen ympärille, mihin julkinen puoli ei ole pystynyt vastaamaan riittävän kattavasti tai lainkaan. Järjestöt lisäksi auttavat henkilöitä, joilla ei ole samoja mahdollisuuksia itseohjautuvuuteen kuin toisilla, esimerkiksi vamman tai muun syyn takia. Järjestöt tukevat henkilöitä, kenellä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia päästä palvelujen ääreen tai kenelle ei ole olemassa julkisen puolen palveluita, mitkä palvelisivat heitä. Yhdistystoiminta täydentää julkisen puolen palveluketjua. Yhdistysten tuottamista palvelumuodoista esimerkkejä ovat muun muassa vertaistuki, asiantuntijuus, edunvalvonta ja vapaaehtoistoiminnan ylläpitäminen. Yhdistykset fasilitoivat kohtaamispaikkoja ja ylläpitävät harrastustoimintaa. Yhdistykset tuottavat jäsenilleen sosiaalista tukea, millä voi olla ennaltaehkäisevä tai korjaava vaikutus ilmiöihin, kuten syrjäytymiseen tai yksinäisyyteen.

Järjestöjen takana ovat usein isot liitot, missä on järjestön aihealueen, kiinnostuksen tai diagnoosin paras ja laajin tietopohja. Yhdistyksillä on myös mahdollisuus kuulla ja kerätä ruohonjuuritason kokemusasiantuntijuutta yhdistysten jäseniltä ja kohderyhmältä. Yhdistykset ovat usein lähempänä kuntalaisia, kuin esimerkiksi kunnan päättäjät tai viranhaltijat. Yhdistykset pystyvät keräämään yhteen eri väestöryhmien tarpeita ja terveisiä ja voivat viestiä sitä järjestyneesti eteenpäin, esimerkiksi kunnalle. Yhdistysten saavuttamaa asiantuntijuutta voidaan hyödyntää myös päätösten enakkovaikutusten arvioinnissa.

Niemelän (2019) mukaan valtaresurssien epätasapainoa voi löytyä järjestöjen sisältä ja järjestöjen väliltä. Parhaiten tunnetut järjestöt, ja ne joilla on eniten resursseja, kutsutaan työryhmiin ja heidän mielipiteitään kuullaan helpommin, kuin hiljaisempia yhdistyksiä tai yhdistyksiä, joilla ei ole samanlaisia resursseja osallistua. Hallinto-organisaatiolla on silloin haaste pyrkiä järjestöjen tasapuoliseen kuulemiseen ja pyrkiä kuuntelemaan myös ”hiljaisia signaaleja” järjestökentältä (Niemelä 2019, 34).

3.7.1 Järjestöjen kehittäminen

Järjestöjen pitkäaikainen palvelutarve on ristiriidassa nykyisen neljän vuoden välein vaihtuvan hallituksen kanssa. Se tarkoittaa järjestötoiminnan kannalta uhkaa tukien ja avustusten keskeyttämiseen tai vähentämiseen muutaman vuoden välein. Se tuo epävarmuutta järjestöjen tekemään tärkeään julkisia hyvinvointipalveluja täydentävään työhön. Jorma Niemelä esitti tähän ongelmaan mahdolliseksi ratkaisuksi muutosta järjestöjen tukiin kärsivällisen pääoman käsitteen kautta (Niemelä 2019, 62). Kärsivällisen pääoman käsite liittyisi toimintaan, minkä tulokset ja vaikuttavuus ottavat aikaa toteutuakseen. Järjestöt tuottavat hänen mukaansa juuri tällaisia palveluita, sillä järjestötoiminta keskittyy usein ennaltaehkäisevien ja matalan kynnyksen palveluihin. Juhani Laasasen (2011) mukaan vapaaehtoistyöhön sijoitetulle eurolle sijoittaja saa 6 euron arvosta takaisin (Laasanen 2011 ja Niemelä 2019, 103).

Niemelä (2019) on identifioinut seuraavanlaisia kehittämistarpeita järjestötoimintaan: järjestöt tarvitsevat paremmat palvelukuvaukset, mitkä ovat helposti löydettävissä. Järjestöjen täytyy parantaa viestintää ja markkinointia palvelutuotannostaan, jotta ne ovat selkeästi löydettävissä. Niemelän (2019) mukaan järjestöt kaipaavat selkeämpää roolitusta sekä brändäystä. Järjestökentän pitäisi pyrkiä verkostomaiseen yhteistyöhön läpi järjestökentän esimerkiksi yhteisesiintymisen ja muun toiminnan kautta. Niemelä ehdottaa yhdeksi kehitysmuodoksi sähköisten alustojen käyttöönottoa. Sähköisten alustojen kautta myös yhdistysten välinen yhteistyö saataisiin tehokkaammaksi. Uusien yhteisten alustojen avulla järjestöt ja yhdistykset voisivat löytää tukea hallinnollisiin asioihin. Sähköiset alustat olisivat yksi tehokas keino helpottaa kansalaistoimintaa järjestöjen kautta (Niemelä 2019, 103). Alustat saattaisivat helpottaa ruohonjuuritason viestimistä eteenpäin paikallistasolla, mutta myös kansallisella ja jopa kansainvälisellä tasolla.

3.7.2 Hybridisaatio

Hybridisaatiolla tarkoitetaan sitä, että yrityksille ominainen johtamistyyli otetaan käyttöön järjestöihin. Hybridisaatio on ilmiö, joka tapahtuu järjestöissä joko tietoisena valintana (esimerkiksi Jyväskylässä kunta ja järjestö yhdessä perustivat säätiön) tai ulkoisten paineiden myötä (Niemelä 2019, 106). Järjestöt kokevat myös ”hiipivää hybridisaatiota” rahoituksen saamiseksi (Niemelä 2019). Ilmiö on levinnyt järjestöihin julkisten palveluiden markkinoiduttua ja hankintalain kehityttyä (Niemelä 2019, 106). Hybridisaatiolla pyritään

takaamaan järjestön toiminnan jatkuminen ”kaksikäisyyden” kautta, missä yhdistetään järjestön toiminnan perustana olevat arvot uudenlaisen markkinamaisen johtamistavan kautta (Niemelä 2019, 106).

Järjestöjen on tärkeää nostaa säännöllisesti koottu ihmisten ääni tietopohjaksi toiminnan kehittämiseksi. Näin säilytetään osallisuus ja toimijuus mukana kehittämistyössä (Niemelä 2019, 115). Järjestöjen keräämää dataa voidaan käyttää tehokkaiden palvelutoimintojen kehittämisessä. Käyttäjäkokemuksen taltioiminen on arvokasta.

3.8 Osallistaminen kunnan ja järjestöjen yhteistyönä

Ritva Pihlajan (2010) mukaan osallistaminen maakunnissa ideaalitulanteessa tapahtuu yhteistyössä kunnan, järjestöjen ja kuntalaisten kesken. Pihlaja identifioi neljä eri keinoa, kuinka tämä voi toteutua. Ensimmäisessä vaihtoehdossa viranhaltijat ja kunnan johto voivat Pihlajan mukaan jalkautua säännöllisesti kuulemaan ja tiedottamaan kuntalaisten luo, lisäten näin vuoropuhelua hallinnon ja kansalaisten välillä. Toinen mahdollisuus vuoropuhelun lisäämiseen ja osallisuuden kokemuksen lisäämiseen ovat erilaisten kylä- ja asukasraatien perustaminen ja hyödyntäminen. Nämä kaksi ensimmäistä mahdollisuutta voitaisiin toteuttaa täydentävästi myös sähköisesti. Kolmas mahdollisuus on pyrkiä vähentämään alueellista eriarvoisuutta esimerkiksi osallistamalla kylissä asuvien ihmisten kyläsuunnitelmat kunnan toimintasuunnitelmiin. Neljäs mahdollisuus on ottaa vanhempainyhdistykset suunnittelemaan koulutoimintaa tai eläkeläisyhdistykset suunnittelemaan ikäihmisille suunnattuja palveluita (Pihlaja 2010, 112).

Kaikkien Pihlajan identifioimien mahdollisuuksien yhteinen tavoite on tulla aidosti kuulluksi ja saada oikea mahdollisuus vaikuttaa kunnan toimintasuunnitelmiin sekä palveluiden sisältöihin. Pihlaja ottaisi kuntalaiset osaksi palvelujen tuottamista, varsinkin maaseudulla. Hänen mielestään on tärkeää, että vastualueet ovat mahdollisimman selvät ja asianmukaiset. Koska kuntalaisten rooli olisi aktiivisempi myös palvelujen tuotannossa, Pihlaja ehdottaa, että kuntalaisille, jotka toimintaan osallistuvat maksettaisiin järjestötyötukea (Pihlaja 2010, 113). Järjestötyötukea maksettaisiin esimerkiksi ikäihmisten kanssa ulkoilemisesta ja heidän avustamisestaan tai päiväkodissa avustamisesta. Pihlaja on siis palvelujen yhteistuotantomallin kannalla, varsinkin maaseudulla, mistä palvelut ovat katoamassa.

Niemelä näkee osallistamistoimien mahdollisena keinona inklusiiviselle yhteiskunnalle (Niemelä 2019, 13). Inklusiivisen yhteiskunnan toiminta pohjautuu yhteisö- ja

solidaarisuustaloteen, missä mahdollinen ylijäämä tai voitto kierrätetään toiminnan kehittämiseen. Samaa voiton kiertoa toiminnan kehittämiseen toteutetaan yhdistyksissä. Inklusiivinen yhteiskunta on tavoitteena tarpeeksi laaja, mutta ei liian sitova järjestöjen yhteistyölle sosiaali- ja terveystaloteissa (Niemelä, 2019, 93). Se säilyttäisi järjestöjen autonomian, mutta samalla täyttäisi niiden tehtävät.

Kunnan ja järjestöjen yhteistyöllä, pystytään tuottamaan paikallista, yhteistä hyvää (Isola ym. 2017, 38). Yhteistyön avulla voidaan kehittää sellaisia paikallisia toimintoja, mitä hyvinvointivaltio tai markkinat eivät ole kykeneväisiä tai haluavaisia toteuttaa pienillä paikallisilla tasoilla, mutta millaiselle toiminnalla olisi kuitenkin kysyntää ja tarvetta alueella (Isola ym. 2017, 45). Ne toisivat toimintaan osallistuville vuorovaikutusta, yhteisöllisyyttä ja kyvykkyyttä vaikuttaa. Matalan kynnyksen paikallisilla toiminnoilla ja tapahtumilla, voidaan lisätä kyseisellä alueella olevien ihmisten osallisuuden kokemusta. Isolan ym. (2017) mukaan paikalliset tapahtumat ja yhteinen toiminta lisää alueen elinvoimaa ja houkuttelevuutta myös muille alueen ulkopuolella asuville ihmisille (Isola ym. 2017, 39). Se saattaa vaikuttaa myös paluumuuttajien valintaan palata kotipaikkakunnalle, jolta on muutettu esimerkiksi opiskelujen perässä pois.

3.9 Yhteistyön kehittäminen

Tuija Braxin selvitys 2018 keskittyi löytämään keinoja kunnan ja järjestöjen yhteistyön kehittämiseksi. Hänen identifioimansa keinot olivat muun muassa jokaiseen kuntaan nimetyt järjestöyhdyshenkilöt. Hän suositteli lisäksi kuntien ja järjestöjen laativan yhteistyön yhdyspintasopimukset sekä kokoamaan järjestöavustuksista kattavat tilastoinnit (Niemelä 2019, 59). Braxin selvityksessä (2018) liikuntajärjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö oli jo lisätty sekä valtion, että kuntien terveysindikaattoreihin ja Brax toivoi samanlaisten indikaattorien tekemistä ja tilastoimista muiden järjestöjen kanssa. Brax kehotti kuntia erottamaan järjestöjen markkinalähtöiset sote-palvelut hyte-palveluista ja määrittämään miten ne vaikuttavat kunnan hyte-työhön. Toimintakulttuurit, tarpeet sekä palveluntuotanto on hyvin erilaista markkinoilla toimivissa sote- järjestöissä, kuin pääsääntöisesti tuilla rahoitetut vapaaehtoisjärjestöt. Brax (2018, Niemelässä 2019, 60) odottaa valtiontasolta tulevaa ohjausta järjestöjen avustusten yhteisille määritteille.

Pienemmät toimijat ruohonjuuritasolla ovat lähempänä kansalaisia. Tämä mahdollistaa ”kenttäpääoman” keräämisen (Magali Nonjon, 2012 Kuokkasessa 2016, 142). Pienet toimijat voivat siis olla ketterämpiä ja kykeneväisiä toimimaan osallistamishankkeissa korkeamman

tason toimijoita paremmin (Kuokkanen 2016, 141). Pienten toimijoiden keräämää kenttäpääomaa voidaan kuitenkin hyödyntää hyvinvoinnin lisäämisessä isommalla skaalalla esimerkiksi jo kuntahallinnon kautta. Yhteistyön avulla saavutetaan laajempaa vaikuttavuutta, sillä toimijat tavoittavat eri kohderyhmiä. Kuokkasen (2016) analyysoimilla osallistamishankkeilla pyrittiin hyödyntämään käyttäjälähtöisyys, asukkaiden tiedontuottaminen asuinalueestaan sekä tieto heidän käyttämistään palveluista (Kuokkanen 2016, 146). Toimivia keinoja etsittiin hankkeissa ”living lab” -toimien kautta ja toimintamallien testaus mahdollistettiin lisäksi kuntalaisille (Kuokkanen 2016, 147). Kuokkasen (2016) analyysoimissa yhteistyön kehittämishankkeissa kansalaiset ja järjestöt toimivat avauksien ja innovaatioiden kehittäjinä. Niissä tuotettiin esimerkiksi kohtaamisia eri väestöryhmien välillä ja yhteisiä tapahtumia. Kulttuurin, harrastusten, luonnon ja liikunnan merkitys nähtiin olennaisena syrjäytymisen ehkäisyssä ja osallisuuden lisäämisessä. Samoin yhteisten tapahtumien luominen ja esimerkiksi vähemmistökuultuureja koskevan informaation levittäminen nähtiin hankekuvauksissa tärkeänä suvaitsevaisuuden lisäämiseksi (Kuokkanen 2016, 141). Lääperi (2017) esittää yhdeksi kehittämismahdollisuudeksi järjestöjen ja kunnan välisen kumppanuusrahoituksen, missä kunta ja yhdistys yhdessä päättävät hankkeen sisällöstä ja jakavat hankkeen rahoituksen (Lääperi 2017, Isola ym. 2017, 44).

Hankemuotoisessa työskentelyssä on kuitenkin läsnä jatkuvuuden ongelmat. Jos pysyvä organisaatio ei ota hankkeen toimintaa osaksi työnkuvaansa, sen hyvätkin toimintamallit ovat ainoastaan osa-aikaisia. Hankkeiden ei välttämättä uskota vaikuttavan aidosti kunnan hallinnon toimintaan, vaan ne voivat jäädä irrallisiksi, mikäli niitä ei onnistuta juurruttamaan kunnan toimintamalleihin. Kuokkanen (2016) näkee hankemuotoisen työskentelyn siirtävän osallisuutta pois kunnallishallinnosta ja siirtävän osallisuuden poliittiselle agendalle ja kansalaisvaikuttamiseen. Kuokkanen (2016) kuitenkin huomioi, että usein hankkeita vetää samat ihmiset tietyllä alueella, joten heille kertyy sitä kautta kumulatiivista tietoa jo aiemmin toteutetuista hankkeista (Kuokkanen, 2016). Hankkeiden avulla saadaan kuitenkin tarvittavat resurssit eri osallisuuspilotteihin, mitä kunnan viranhaltijoiden työhön ei ole resursoitu.

3.10 Osallistamisen kohderyhmät

Osallisuus ja osallistamistoimet koskettavat eri väestöryhmiä erilaisilla tavoilla. Raivio ja Karjalainen (2013) näkevät osallisuuden usein kuuluvan automaattisesti työelämässä oleville henkilöille ja henkilöille kenellä on jo valmiiksi resursseja osallistua. Työelämässä mukana olevien kohdallaan painotetaan enemmän osallisuuden demokratian ja hallinnon avoimuuden

ulottuvuuksia. Työelämässä mukana olevien osallisuuden kokemus on kuitenkin eri tasoista. Esimerkiksi Anne Kukkosen (2016) tutkimuksessa työelämän osallistaminen koski yksilön vastuun, joustavuuden ja yrittäjähenkisyyden lisäämistä ja korostamista. Näitä piirteitä pyrittiin Kukkosen tutkimuksessa lisäämään Postin työntekijöissä Postin oman lehden kautta, mikä jaettiin työntekijöille. Yksilön osallistamisen avulla pyrittiin lisäämään yrityksen kilpailukykyä. Kukkosen analyysissä Postin työntekijöiden lehden kohderyhmästä kuitenkin puuttuivat osa-aikatyöntekijät, joita postin työntekijöistä on suuri osa (Kukkonen 2016, 44). Heidän kykynsä osallistua yrityksen päätöksentekoon jäi kysymysmerkiksi. Kilpailuttaminen on johtanut työntekijöiden osallisuuden kokemuksen heikentymiseen lisäksi esimerkiksi siivousalalla Eskelisen ym. (2019) tutkimuksessa. Osallisuustoimet ja palvelut, mitkä kuuluvat työelämän ulkopuolelle kuuluville henkilöille ovat sisällöltään erilaisia, ja heille on pyritty jakamaan valtaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä osallisuuden kautta. Erilaisin osallisuustoimin on pyritty aktivoimaan, mutta myös vahvistamaan sellaisten henkilöiden toimintakykyä, jotka ovat työelämän ulkopuolella. Työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden osallistamisessa korostuu usein talous- tai markkinanäkökulma, millä pyritään muokkaamaan yksilön ominaisuuksia sellaisiksi, että hän kiinnittyisi paremmin työmarkkinoille. Tällaisten yksilöitä aktivoivien osallisuustoimien kohteena on Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan usein riskiryhmät, haavoittuvassa asemassa olevat, passiiviset tai poissaolevat (Raivio ja Karjalainen 2013, 14).

Osallisuuden vastakohta, syrjäytyminen, tarkoittaa yksilöiden tai ryhmien ulossulkeutumista. Se on prosessi, missä henkilöt, ryhmät tai jopa asuinalueet elävät yleisien normien ja resurssien ulkopuolella (Moisiota, 2012 mukailien Raivio ja Karjalainen 2013, 14). Kaikki henkilöt, jotka näihin edellä mainittuihin haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin kuuluvat, eivät kuitenkaan välttämättä pidä itseään syrjäytyneinä. Jotkut ovat valinneet elää yhteiskunnan normien ulkopuolella. Talousnäkökulma jättää yksilötason oikeudet vähemmälle ja painottaa osallistamispakkoa. Raivio ja Karjalainen (2013) tuovat esille kielen ja ongelmat mitä politiikkaohjelmien käyttämään kieleen mahdollisuuksista liittyy. Heidän analyysoimassaan aineistossa tarjotaan yhteiskuntatason mahdollisuuksia osallistua riskiryhmille, mutta ohjelmat eivät esittele mitään keinoja, miten yksilötason oikeudet osallisuuteen taataan tai toteutetaan. Mahdollisuuspuhe vahvistaa uusliberalistista ajatusta siitä, että yksilö on itse vastuussa omasta osallisuudestaan ja siitä, käyttääkö tarjottuja mahdollisuuksia osallisuuteen vai ei (Raivio ja Karjalainen 2013, 32).

3.11 Osallistuvat ja ”syrjäytyvät” väestöryhmät

Raivio ja Karjalainen (2013) kiinnittävät huomiota kieleen ja valtaan, mitä se sisältää. Syrjäytyminen on ”kielen konstruktio” (Raivio ja Karjalainen 2013,15). Kun ryhmiä aletaan erotella syrjäytyneiksi tai osallistuviksi, se osaltaan lisää, vahvistaa tai synnyttää näitä piirteitä edelleen kohteena olevassa ryhmässä. Puheen avulla nämä ryhmät voidaan määrittää syrjäytyneiksi ”ylhäältä”, vaikkei ryhmän sisällä koettaisi määritelmän kuvaavan tai sopivan heille. Toinen lähestymistapa, minkä Raivio ja Karjalainen tuovat esille, onkin osallistumisoikeuksien puuttuminen ja sitä kautta myös syrjäytymiseen johtavien rakenteiden huomiotta jättäminen (Raivio ja Karjalainen 2013, 28). Henkilöt, joiden toimintakyky on rajoittunut jonkin syyn takia, tarvitsevat erilaisia tukitoimia, jotta he saavuttavat oikeutensa osallistua. Yksilöltä odotetaan osallisuuden saavuttamiseksi paljon: koulutusta, kuntoutusta, huomioon- ja vastuunottamista, sekä itsestään että lähimmäisistään. Kaisa Saarinen (2013) tuo kielen merkityksen ja vallan mitä se sisältää esille pro gradu tutkielmassaan. Hänen mukaansa palvelujen asiakaslähtöisyyttä voidaan tukea myös muuttamalla ryhmien nimityksiä positiivisempiin, esimerkiksi syrjäytyneistä puhuttaisiin kuntoutujina ja työttömistä työnhakijoina. Positiivisen ja voimaannuttavan kielen käyttäminen myös ylhäältä alas, viestii eri tavalla asiakasryhmien konstruktioista ja voi osaltaan vaikuttaa palvelunkäyttäjien itsetuntoon ja tapaan, jolla he näkevät itsensä ja kokevat elämäntilanteensa (Saarinen 2013, 68). Tämäkin näkökulma kuitenkin korostaa osallistamisen olevan yksilön kykyjä korostavaa, eikä vaikuta rakenteisiin, mitä palvelua tarvitseva ihminen ei pysty saavuttamaan.

Voimaantumisen tavoite toistuu myös osallisuustavoitteissa. Voimaantumisen avulla pyritään rakentamaan kansalaisuuden ryhmä, millä haastaa vallitsevat valtarakenteet. Lehtonen ja Koivunen (2010) mukaan ihmiset voimaantuvat aina hallitsevaan valtaan nähden (Lehtonen ja Koivunen, 2010). Voimaantuminen ei siis välttämättä olekaan täysin uusliberalistisen ajatuksen mukaan, vain yksilöstä itsestään kiinni. Vaan se riippuu paljon siitä, millaisessa asemassa yksilö on hallitsevaan valtaan nähden. Hallitseva valta kuitenkin muuttuu ja sitä on muutettu ajan saatossa. Osallistamisella pyritään haastamaan valta-asemia kansalaisten ja viranomaisten välillä. Sillä voidaan pyrkiä rikkomaan hierarkiaa ja muuttamaan hallintoa avoimemmaksi. Kuten Lehtonen ja Koivunenkin (2010) tuovat esille, yksilöiden tai väestöryhmien koettu voimaantuminen saattaa myös mahdollisesti olla vain keino lisätä suostumusta kansalta hallitsevalle valtamuodolle, jolloin nykyinen järjestys voi säilyä ennallaan. Osallistaminen, mikä perustuu vapaaehtoisuuteen ja vuorovaikutukseen palvelun

kohderyhmän kanssa, tarvitsee kasvot, empatiaa, ymmärrystä ja toimivaa viestimistä. Näillä keinoilla voidaan lisätä luottamusta, palvelun käyttäjien itsetuntoa ja kokemusta siitä, että heidän äänellään sekä osallistumisellaan on väliä. Tämä tukee väestöryhmien oikeuksien toteutumista, jotka ovat marginalisoituja tai muuten estyneitä saavuttamaan palveluita.

Sara Ahmed (2018) käyttää analyysissään tunteiden sosiaalisuus -teoriaa tunteiden tuottamista rajapinnoista, mitkä tuottavat toiseutta ihmisten tai ihmisryhmien välille. Tämä tapahtuu esimerkiksi median kautta, mutta myös tavoissa miten väestöryhmistä puhutaan yleisesti yhteiskunnassa. Tämä vaikuttavaa siihen, miten nämä ihmiset ja ihmisryhmät nähdään kansakunnan silmin, mutta myös siihen, miten he kokevat ja näkevät itsensä. Ahmed tuo tekstissään esille erilaiset rajapinnat ”minun” ja ”sinun”, ”meidän” ja ”teidän” välille, ja sen miten tunteet liikkuvat muodostaen näiden asioiden rajapinnoille tahmaisuutta. Hän tuo esille sen, että ollakseen ”me”, syntyy myös toiseutta tuottavia ryhmiä ”heistä”. Tämän erottelun avulla sekä vahvistetaan yhteisöllistä käsitystä ”meistä”, samalla työntäen kauemmaksi ja erottaen ”heidät”, jotka eivät kuulu ”meihin”. Tämä pois työntäminen tapahtuu mediassa erottamalla pelon ja negatiivisten tunteiden kautta pois ihmisiä, jotka eivät vastaa kansakunnan normia. Tämä pelon kautta tiettyjen väestöryhmien ulossulkeminen vahvistaa entisestään hierarkkisia valtasuhteita (Ahmed, 2018).

Kansalaisuudella on Suomessa viitattu ihanteelliseen kansalaisyhteisöön, mikä ei kuitenkaan kuvaa empiiristä väestöä totuudenmukaisesti. Kansalaisuus tuotetaan erottamalla ryhmä, mikä koostuu keskiluokkaisista ihannekansalaisista. Tällaisesta erottelusta syntyy seurauksena toinen, ’he’ -ryhmä. Ryhmä syntyy henkilöistä, ketä poikkeaa ihannekansalaisista tai elävät eri normien tavoin, olivat he sitten valinneet elämäntapansa, tai eivät. Koivunen ja Lehtonen (2010) tuovat mielenkiintoisesti esille sen, miten mediassa puhuttavasta ’me’- käsitteestä on tullut ihannekeskiluokkaa kuvaava ja puhutteleva. Uusliberalistinen ’me’, keskiluokka ja ihannekansalaiset ovat joukko reippaita, avoimia, tottelevaisia lain edessä ja yrittäjähenkisiä. He osaavat tehdä järkeviä päätöksiä itsenäisesti ja ovat kuuliaisimpia, kunniallisia ja kunnollisia (Koivunen ja Lehtonen 2010).

Toivottomuutta ja voimattomuutta kokevien henkilöiden mahdollisuuksia vaikuttavuuteen ja vaikutetuksi tulemiseksi on Isolan ym. (2017) mukaan syytä vaalia, jotta näiden henkilöiden toimijuus saa tilan kasvaa ja kehittyä (Isola ym. 2017, 30). Vuorovaikutus ympäristön ja ympärillä olevien ihmisten kanssa on ehdottoman tärkeää, jotta henkilöiden voimavarat ja usko itseensä ja omaan vaikutuskykyyn mahdollistuu. Vuorovaikutuksen kautta voidaan myös kasvattaa ihmisten, Kai Alhaisen (2016) määrittämää kansalaishyvettä osallisuustajusta. Osallisuustajun avulla ihminen käsittää itsensä osaksi lähiympäristöään, mutta myös osaksi

globaaleja sosiaalisia- ja ympäristöverkostoja. Hän ymmärtää, että nämä ympäristöt vaikuttavat häneen, mutta myös hän vaikuttaa omalla toiminnallaan niihin (Alhanen 2016, 205). Alhasen mukaan kenelläkään ei ole osallisuustajua synnynnäisenä ominaisuutena, vaan siihen kasvetaan ja kasvatetaan dialogin kautta (Alhanen 2016, 206).

3.12 Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntijuus on resurssi hallinnalle. Se koostuu ihmisten henkilökohtaisesta tietämyksestä, millä pyritään löytämään ratkaisuja haasteisiin yksilön oman elämäkokemuksen kautta (Kulovaara ja Nousiainen 2016, 17).

Kokemusasiantuntijastatuksella pyritään luomaan yksilölle voimaantumisen kokemusta. Tämän sisäisen muutoksen toivotaan johtavan myös ulkoisten asioiden muuttamiseen, itsetunnon kasvamisen myötä, yksilö tai ryhmätasolla. Kokemusasiantuntijuus on otettu käyttöön keinona parantaa tehottomia palveluita, lisätä hallinnon hyväksyttävyyttä sekä oikeutettua asemaa ja löytää ratkaisuja ja helpotusta yksilöiden tai ryhmien huonovointisuuteen (Meriluoto 2016, 66). Kokemusasiantuntijoiden kautta pyritään myös lähentämään ammattilaisen ja palvelunkäyttäjien välistä kuilua. Isola ym. (2017) mukaan palvelun käyttäjillä ei välttämättä ole sanastoa kuvaamaan kokemustaan, milloin kokemusasiantuntijoista haetaan tukea (Isola ym. 2017, 32).

Meriluodon mukaan kokemusasiantuntijana henkilö asettaa itsensä hallinnan välineeksi. Tämä tapahtuu erilaisten osallistamistapojen kautta (Meriluoto 2016, 67). Kokemusasiantuntijuuden kautta annetaan yksilöille mahdollisuus tulla ohjattavissa oleviksi, aktiivisiksi ja hallittaviksi. Sen sijaan, että mahdollistettaisiin hallintotasolla aitojen uusien vaikuttamiskanavien, toiminta tilojen tai aidon voimaannuttamisen synnyttäminen. Meriluodon kritiikki kohdistuu, kokemusasiantuntijuuden määrittelyn ja koulutuksen lähtevän ”ylhäältä alas” hallinnosta kohti asiantuntijan edustamaa ryhmää. Usein kokemusasiantuntijaa koskevat aihepiirit on Meriluodon tutkimuksessa valittu valmiiksi hallinnon toimesta, pyrkien välttämään ristiriitoja ja konflikteja. Kokemusasiantuntijuus ei synny yksilön omasta voimaantumisesta tai selviytymisestä, vaan hallinnon osallistavien hankkeiden kautta (Meriluoto 2016, 68). Kokemusasiantuntijakoulutukseen valitaan henkilöitä, kenellä on jo aiemmin hallinnon puolelta määritellyt ominaisuudet, mitä henkilöllä halutaan olevan ja mitä ei. Koulutus vahvistaa näitä ominaisuuksia, mikä johtaa siihen, että koulutettava alkaa myös itse arvostaa ja painottaa toiminnassaan näitä ominaisuuksia. Voimaantuminen ja hyvinvointi on tällaisissa tapauksissa ennalta määritelty henkilön puolesta (Meriluoto 2016, 74). Merikallion tutkimuksessa kokemusasiantuntijoilta odotettiin rationaalista ja hyvää käytöstä.

Kokemusasiantuntija ei saanut olla liian vihainen tai suuttunut omasta tilanteestaan. Yhteiskunnalliset ongelmat kuten tuloerot tai työttömyys, saattavat kuitenkin johtaa alentuneeseen mielentilaan ja stressin kasaantumiseen ja toimia eriarvoistavina tekijöinä esimerkiksi henkilöiden tukimahdollisuuksiin tai osallisuuden kokemukseen. Negatiivisten tunteiden kieltäminen ryhmiltä voi myös passivoida ryhmiä epäoikeudenmukaisten tai jaettujen haasteiden tai jopa uhkien edessä (Cabanas ja Illouz 2019, 159).

Meriluoto ei kuitenkaan täysin tyrmää ajatusta kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisestä hallinnon resurssina. Hänen mukaansa kokemusasiantuntijuus kuitenkin rikkoo käsityksiä siitä, mitä oikea tieto on ja kyseenalaistaa valtaapitävien asemaa. Sillä on siis mahdollisuus tuoda arkielämän tietoa hallinnan rakenteisiin, vaikka se olisikin suodatettu sinne sopivammaksi (Meriluoto, 2016). Lisäksi järjestöt tuottavat arvokasta kokemusasiantuntijuutta erilaisista elämäntilanteista, mitä pystytään hyödyntämään esimerkiksi hyvinvointityön ennakoarvioinnissa. Mikäli kokemusasiantuntijoita tai kuntalaisten osallisuutta päätetään hyödyntää hallinnossa, heidän tuottamaa tietoa pitää aidosti ottaa mukaan käyttöön, eikä se voi jäädä vain muodolliseksi toimenpiteeksi tai rakenteeksi.

3.13 Osallisuus palvelujärjestelmässä

Raivio ja Karjalainen siirtyisivät pois osallisuuspuheesta ja keskittyisivät kestäviin ja laadukkaisiin sosiaali- ja työllisyyspalveluihin, mitkä tukisivat toimeentuloa ja yksilöiden hyvinvointia laaja-alaisesti, elämäntilanteesta huolimatta (Raivio ja Karjalainen 2013, 32). He päätyvät tähän johtopäätökseen, sillä heidän analyysissään osallisuus tarkoitti usein talousnäkökulmaa korostavaa osallisuuspakkoa. Osallisuus on kuitenkin laaja-alaisempaa ja sen tähden osallisuustyötä tulisi tehdä myös näiden palvelujen ulkopuolella. Palveluissakin osallisuutta pystytään edistämään eri tavoin. Saarinen (2013) ja Toikko (2012) kyseenalaistavat vahvan ammattilaisuuden erityisesti sosiaalipalveluissa. Heidän mukaansa se saattaa vahvistaa hierarkiaa ja valtasuhteita tarpeettomasti asiakkaan ja ammattilaisen välillä (Saarinen 2013, 9 Toikko 2012, 92-94). Osallistamistavoitteiden on tärkeä kohdata sekä hallinnon tasolla että palvelutasolla. Edellä mainittu vaikuttaa aina jälkimmäisen toimintaan.

Palvelujen suunnittelijat ja tuottajat eivät kuitenkaan ole välttämättä tietoisia asiakaskuntansa tai palvelun käyttäjiensä tarpeista tai tahtotilasta. Miten palvelujen käyttäjät näkevät osallistumismahdollisuutensa ja miten he toivoisivat niiden rakentuvan?

Osallistamispolitiikalla pyritään usein aktivoimaan asiakkaita tai palvelunkäyttäjiä palvelujen suunnittelutyöhön. Se vaatii heiltä resursseja ja toimintakykyä ja mahdolliset esteet

henkilöille, jotka suunnitteluun tahtovat osallistua on osattava huomioida palvelunjärjestäjän toimesta. Koska kyseessä on palvelu, tuottajan olisi tultava riittävin toimin vastaan, jotta myös hiljaisemmat äänet ja signaalit saadaan kuultua henkilöiltä, joilla ei ole voimavaroja osallistua suunnitteluun ilman erityistoimia.

Kokkonen ym. (2013) näkevät nykyisen palvelujärjestelmän painottavan liikaa tuloksen merkitystä, sen sijaan, että se olisi tarpeeksi resursoitu, jotta sen käyttäjät kokisivat aitoa osallistamista, tulisivat kuulluksi ja kokisivat olevansa merkityksellisiä. Anne Määttä (2012) tunnisti väitöskirjassaan palveluissa ilmenevän poiskäännyttämisen kehän. Mitä vahvistavat palveluiden säännöt, mitä ei selvitetä palvelun käyttäjälle riittävästi (Määttä 2012 s. 33). Yhteiskuntaan osallistumista, kuulumista ja hyväksyntää vahvistavat yksilöidyt ja räätälöidyt palvelut. Jos osallistamisella on tarkoitus vahvistaa kansalaisten voimaantumista ja toimijuutta se vaatii Kokkonen ym. mukaan ”--aitoa kunnioittamista, vakavasti ottamista ja todellista vallan jakamista.” (Kokkonen ym. 2013, 46).

Saarisen (2013) mukaan asiakasmielipiteen kuuleminen ja huomioonottaminen on tärkeää palvelujen suunnittelussa, jotta siitä saadaan palvelun käyttäjien odotukset kohtaava ja palvelun vaikuttavuus on mahdollisimman suuri (Saarinen 2013, 21). Asiakaslähtöisyys vahvistaa yksilöllistä palvelukokemusta ja sopii paremmin julkisen puolen palveluihin, missä tarjotaan eri lähtökohdista ja tavoitteilla palveluja, kuin yksityisissä palveluissa. Era ja Koskimies (2013) laajentaisivat asiakkaiden roolia palveluiden suunnittelemisesta, palvelujen kehittämiseen aina palveluiden arviointiin (Era ja Koskimies 2013, 61). Antamalla asiakkaan äänelle tila tulla kuulluksi, jaetaan myös hallinnon valtaa, mahdollistaen myös suoran demokratian mahdollisuuksia.

Saarisen (2013) aineiston pohjalta rakenteiden muuttamista tärkeämpänä nähtiin oikeanlaisen vision ja tahtotilan löytyminen. Niiden avulla osallisuuden juurruttaminen onnistuisi ilman rakenteiden muuttamista tai byrokratian suurempaa purkamistakin (Saarinen 2013, 55). Saarinen nostaa aineistostaan ehdotukseksi perspektiivin muutoksen sektoreiden rajapinnoista sektoreiden yhdyspinnoiksi. Se purkaisi palveluiden pirstaleisuutta, mikä näkyy myös asiakkaalle ja lisäisi verkostomaista yhteistyötä organisaation eri sektoreiden välillä. Verkostomainen yhteistyö palveluiden pirstaleisuuden muuttamiseksi eheäksi kokonaisuudeksi on osallisuuskirjallisuudessa toistuva tavoite. Yhdyspintaisen ja verkostomaisen sektorirajat ylittävä yhteistyö voisi löytää tehokkaampia palvelumuotoja,

koska se mahdollistaisi päällekkäisten palvelujen tunnistamisen ja voitaisiin löytää tehokkaammat keinot kokonaisvaltaisempaan palveluun.

3.13.1 Osallisuus työllisyyspalveluissa

Euroopan komissio (KOM 2008 Leemann ja Hämäläisessä 2016, 588) painottaa työmarkkinoilta syrjäytyneiden henkilöiden osallisuuden lisäämistä, jotta työllisyyspalveluista saadaan laadukkaita ja riittäviä. Osallistoimilla pyritään lisäämään palvelunkäyttäjän motivaatiota osallistumiseen. Palvelujärjestelmän osallisuutta on Suomessa lisätty erilaisten hankkeiden kautta (Leemann ja Hämäläinen 2016, 588).

Työllisyyspalveluissa asiakkailta on hyvin samankaltaisia kokemuksia, kuin sosiaalipalvelujen asiakkailta (Era ja Koskimies 2013, 69). Palvelujärjestelmä koetaan jäykkänä, eikä asiakkaat koe pystyvänsä vaikuttamaan sen rakenteisiin. Haastatellut työllisyyspalvelujen asiakkaat toivoivat enemmän yksilöllistä tukea sekä jatkuvaa tukea ja ohjausta. Tällä hetkellä ohjaus ja palvelut ovat katkonaisia. Asiakas joutuu käymään monessa eri palvelupisteessä, missä työskentelevät henkilöt eivät tiedä toistensa työn sisällöstä.

Työllisyyspalveluihinkin kaivataan haastattelujen perusteella verkostomaista yhteistyötä. Verkostomaisen poikkisektoristen palvelujen toivotaan näkyvän ja tukevan asiakasta kokonaisvaltaisesti. Koska työllisyyspalveluihin ajautuneella ja varsinkin niiden parissa pitkään olleella henkilöllä on usein tarve ja asiakassuhde myös muihin julkisiin palveluihin, verkostomainen yhteistyö pystyisi paremmin ja eheämmin palvelemaan asiakasta. Koordinoitun, pitkäaikaisen ja dialogimaisen työotteen ajateltiin haastattelujen perusteella olevan tarvetta. Haastatellut toivoivat myös, että olisi yksi ihminen kenellä olisi kokonaisvaltainen tieto yhden asiakkaan tarpeista. Näiden muutosten koettiin mahdollisesti selkeyttävän pirstaleista järjestelmää myös työllisyyspalveluiden osalta (Era ja Koskimies 2013, 81).

Osallisuuden määritelmässä yhteisöllisyys ja ryhmään kuuluminen koettiin tärkeinä ja vaikuttavina keinoina henkilön hyvinvoinnin säilymiseksi Eran ja Koskimiehen tutkimuksessa työllisyyspalveluissa (Era ja Koskimies 2013, 81). Sanktiot koettiin työelämässä loukkaavina. Pakko-osallistamisen koettiin vahvistavan poiskäännyttämisen kehää (Määttä, 2012). Aito osallistaminen ja mahdollisuus siitä, että työllisyyspalveluihin ohjautunut henkilö pystyi itse vaikuttamaan työnkuvaansa ja hänen kanssaan oli yhdessä määritetty tavoitteet ja askeleet tavoitteen saavuttamiseksi koettiin tärkeänä. Empaattinen lähestyminen ohjaajilta ja johtajilta

koettiin arvokkaaksi ja kun sitä ei ollut, Määtän (2012) teoreettinen kehys poiskäännyttämisen kehästä palveluissa vahvistui ja palvelunkäyttäjien kokemukset olivat negatiiviset (Määttä 2012 Kokkosessa 2013, 46).

3.14 Osallisuutta heikentävät tekijät

Tuomo Kokkosen ym. (2013) analyysin pohjalta osallisuutta estää hyvinvointipalveluissa muun muassa palveluiden joustamattomuus, viestinnän yhdensuuntaisuus, palveluiden organisaatiokeskeisyys sekä byrokratian haasteellisuus. Kokkosen ym. analyysissä palveluiden käyttämä kieli oli ollut sellaista, etteivät palvelunkäyttäjät olleet ymmärtäneet sitä. Epävarmuutta lisäsi hakukaavakkeiden vaatimat erilaiset liitteet ja mikäli henkilö oli osannut täyttää hakemuksen oikein. Väärin täytetyllä hakemuksella voi olla yksilön elämässä suuret taloudelliset seuraukset. Osallisuutta esti lisäksi asiakkaiden tarpeiden kohtaamattomuus sekä aktivointipolitiikasta seuranneet hankalat tilanteet, mitä asiakkaat kokevat odottaessaan palveluntuottajan päätöksiä (Kokkonen ym. 2013, 41). Palvelujen yhdensuuntaisuus päätöksiä odottaessa ja palvelun mahdollinen sujuvuus ja sen myötä myös oman elämän sujuvuus nähtiin olevan hyvän tuurin varassa. Palveluiden byrokratia ja yhden suuntainen, usein puutteellinen viestiminen palveluista ja niihin liittyvistä hakemuksista, koettiin jopa tahallisen hankaloittamisena. Kokkosen ym. analysoimissa haastatteluisa tuli esille näkemyksiä, joiden mukaan palvelun käyttäjät ajattelivat, ettei kaikista palvelumuodoista viestitä tai kerrota, jotta kaikki palveluihin hyväksyttävät hakijat, eivät niitä hakisi ja sitä kautta saataisiin säästettyä resursseja (Kokkonen, ym. 2013, 42). Haastatellut henkilöt kritisoivat lisäksi palvelujen kasvottomuutta. Sen mukana palveluista puuttui ”sydän” eli empatia ja ymmärrys palvelun käyttäjän tilanteesta (Kokkonen, ym. 2013, 42). Työntekijöiden kiire ja vaihtuvuus ei anna tilaisuutta työntekijän ja palvelunkäyttäjän välisen luottamuksen syntymiseen, mikä olisi tärkeää sosiaalipalvelujen henkilökohtaisen luonteen takia. Lisäksi Kati Närhin ja Tuomo Kokkosen (2012) mukaan nuorten hyvinvointipalveluissa osallisuutta estää köyhyys, vaikea selkoinen palvelujärjestelmä, eriarvoistavat, epädemokraattiset ja läpinäkymättömät sekä stigmatisoivat palvelut, rakenteiden jäykkä kaavamaisuus, massapalvelut, työolot, kehittämismahdollisuuksien sekä resurssien vähäisyys (Närhi ja Kokkonen, 2012 Isola ym. 2017, 94).

Kokkosen ym. (2013) mukaan osallistaminen nähdään joidenkin haastateltujen näkökulmasta vahvistavan osaamattomuuden kokemuksia, jos vaaditaan tai muistutetaan erilaisten hakemusten täyttämistä. Jotkut haastatelluista eivät edes oleta osallistamista, vaan kokevat, että ylhäältä tuleva sanelu ja ”määräykset” koetaan oikeaksi tavaksi hoitaa

sosiaalipalveluihin liittyvät asiat ja tilanteet. Huomioitavaa mielestäni on, että haastatellut olivat nuoria henkilöitä, on mahdollista, ettei henkilöiden itsetunto tai usko omaan vaikuttamiskykyyn ole vielä saanut tilaisuutta kehittyä. Järjestelmän jäykkyyden takia, aktiivisesta kansalaisuudesta tulee enemmän taakka kuin yksilön osallistumisoikeuksia ajava ominaisuus (Kokkonen ym. 2013, 44). Kuitenkin Kokkosen ym. (2013) aineiston analyysin mukaan palvelujärjestelmän perustehtävien ja tavoitteiden koetaan mahdollistavan elämän sujuvuus ja osallistuminen, vaikka sen operatiivista tasoa haastatteluissa kritisoidaankin. Toimimattomia käytäntöjä on kuitenkin mahdollista muuttaa ja saada koko järjestelmästä näin toimivampi ja sujuvampi ja sellainen, mikä koetaan henkilökohtaiseksi, yksilölliseksi, luottamukselliseksi ja missä palvelun käyttäjät kokevat tulleen kuulluiksi ja kunnioitetuksi. Tähän pyritään monenlaisilla osallistamistoimilla, kuten Hanne Krogstrupin asiakaslähtöisellä arviointimallilla: BIKVA-mallilla (Krogstrup, 2004). Nämä erilaiset osallistamistoimet pyrkivät mahdollistamaan asiakkaan aidon kohtaamisen palveluissa, mikä lisää henkilön kokemusta siitä, että hän on tärkeä osa yhteiskuntaa ja kuuluu siihen. Nämä taas tukevat osallisuuden tavoitteita kansalaisten merkityksestä, vaikutuskyvystä ja yksilön kokemusta yhteisöön tai yhteiskuntaan kuulumisesta. Kokkosen ym. (2013) mukaan mikäli henkilö ei koe kuuluvansa yhteisöön tai yhteiskuntaan, osallistamistoimille ei ole pohjaa.

3.15 Miten kunta osallistaa?

Osallisuutta ja demokratiaa pyritään tuomaan julkishallinnon keskiöön strategisten päätösten, vuorovaikutuksen sekä kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksien kehittämällä.

Osallisuustyössä korostuu kuntalaisen kuuleminen, arvostus ja verkostomainen yhteistyö, millä pyritään lisäämään kuntalaisen hyvinvointia, toimijuutta ja erityisesti arjen osallisuuden kokemuksen mahdollistamista. Sopivien osallistamismuotojen löytymisessä voidaan hyödyntää esimerkiksi osallisuusryhmiä. Osallisuusryhmissä yhdessä osallistamistoimien kohderyhmän kanssa käydään vuoropuhelua hallinnon ja kuntalaisten välillä. Toimivan vuorovaikutuksen avulla pystytään hyödyntämään kohderyhmän kokemusasiantuntijuutta osallisuustoimien ennakoarvioinnissa. Toimien vaikuttavuutta on tarkoitus seurata ja tehdä muutoksia, mikäli se on tarpeellista. Arviot tukevat kunnan tiedolla kehittämistä, johtamista ja tietopohjaista päätöksentekoa (Oikeusministeriö 2019, 10-14).

Osallistamistoimet tukevat erityisesti suoran demokratian mahdollisuuksia kuntalaisille vaalikausien välissä. Demokratiaohjelma 2025 nostaa tällaisiksi mahdollisuuksiksi erilaiset valtuustot, kuten verkko- ja nuorisovaltuuston, osallistavan budjetoinnin, erilaiset vuorovaikutustilat, kansalaisraadit, käyttäjädemokratian ja kuntalaishaastattelut. Kuntatasolla

mahdollisia osallistamiskanavia ovat lisäksi erilaiset vuorovaikutusta ja tiedottamista lisäävät foorumit, sähköiset alustat ja kuntalaiskyselyt (Saarinen 2013, 14). Paikallistasolla näitä erilaisia mahdollisuuksia voidaan pilotoida helpommin ja löytää paikallisesti sopivat muodot kuntalaisten osallisuuden kokemuksen takaamiseksi. Erityisesti nuorten kohdalla digitaaliset mahdollisuudet voivat olla luontevia tapoja nuorille osallistua ja saattaa osaltaan madaltaa kynnystä osallistua vuorovaikutukseen kunnan päättäjien tai nuorten käyttämien palvelujen kanssa. Yksi tehokkaimpia keinoja nuorten kuntalaisten osallistamiseen kunnille on nuorten palvelujen koordinaatiokeskus Ohjaamot, muun nuorisotyön tai työpajatoiminnan lisäksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, 11).

4 Nuorten osallistaminen Forssassa

Ohjaamo on palvelukokonaisuus alle 30-vuotiaille nuorille. Ohjaamo tarjoaa käyttäjilleen maksutonta tukea ja tietoa ja yksilöllistä ohjausta harrastus-, koulutus-, asumis-, sekä työllisyysasioihin liittyen. Ohjaamoja on Suomessa noin 70. Ohjaamo rahoitetaan julkisin varoin sekä muiden mukana olevien toimijoiden puolesta. Rahoittajana on mukana lisäksi Euroopan unionin sosiaalirahasto (Ohjaamo, 2020).

Nuorisolaki määrittää nuoreksi henkilöksi Suomessa alle 29-vuotiaat henkilöt (FINLEX 1285/2016). Lain kohta kaksi määrittää lain tavoitteeksi edistää jokaisen suomalaisen nuoren osallisuutta, vaikuttamiskykyä sekä mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa. Lain tavoitteena on taata nuorelle sellaiset taidot ja tiedot, mitä nuori tarvitsee kasvuunsa, itsenäistymiseensä ja yhteisöllisyyden kokemuksen saavuttamiseen. Lain tavoitteena on tukea nuoren mahdollisuuksia osallistua harrastustoimintaan sekä kansalaistoimintaan. Nuorisolaki tavoittelee tasa-arvon ja nuorten oikeuksien toteutumista sekä parantaa nuoren kasvu- ja elinoloja. Lailla tavoitellaan monialaista ja monikulttuurista työympäristöä, sekä kestävästä kehitystä. Kohta 8. määrittää kunnan nuorisotyöhön liittyvät vastuut. Ne sisältävät muun muassa nuorisotyön edellytysten luomisen, nuorille suunnattujen palvelujen ja tilojen luomisen ja nuorten kansalaistoiminnan tukemisen. Nuorisolain kohta 8. ja kohta 9. kehottavat kuntia verkostomaiseen, monialaiseen työotteeseen suunnitellessaan omaa nuorisotyötään tai nuorisopolitiikkaansa. Mahdollisen yhteistyöverkoston tavoitteena on tarjota paikallisille nuorille suunnattujen palvelujen yhteensovittaminen, koota ja kerätä tietoa nuorilta paikallisen päätöksenteon tueksi sekä edistää palvelujärjestelmän yhteistyötä poikkisektorisesti. Laissa on lisäksi määritelty valtionavustukset sekä kunnan että nuorisalojen järjestöjen nuorisotoiminnan tukemiseen.

Valtakunnallinen nuorisotyön ja –politiikan ohjelma VANUPO on valtioneuvoston alainen toimija, minkä tehtävänä on pyrkiä tukemaan nuorten kasvu- ja osallistumismahdollisuuksia. VANUPO:n tavoitteena on lisäksi avata julkista päätöksentekoa, lisäämällä vuoropuhelua nuorten kanssa sekä tuoda nuorisonäkökulma mukaan päätöksentekoprosessiin nuorisopolitiikan kautta. VANUPO:n mukaan nuorisoteemat ovat nykyisessä Sanna Marinin hallitusohjelmassa poikkeuksellisen laajasti mukana (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, 7). Hallitusohjelma tavoittelee VANUPO:n mukaan merkityksellistä elämää seuraavien tavoitekokonaisuuksien kautta: nuoren arki ja sen sujuvuus, osallisuuteen vaadittavat tiedot ja taidot sekä luottamus yhteiskuntaan. Näiden tavoitteiden kautta pyritään vähentämään

sytyäytymistä, mahdollistamaan nuorten inklusio yhteiskuntaan sekä lisäämään turvallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Valitsin haastateltavakseni Ohjaamon asiakkaita, sillä Ohjaamot ovat VANUPO:n mukaan yksi olennainen tapa osallistaa nuoria, työpajatoiminnan tai muun nuorisotyön lisäksi (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020, 11).

Analyysissäni pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni: ”miten nuoret kokevat osallisuutensa ja kunnan osallistamisen Forssassa?”. Vastaan kysymykseen teema-analyysin avulla, missä pyrin analysoimaan palveluja ja mahdollisuuksia, mitkä nuoret kokevat tarvitsevansa saavuttaakseen osallisuutta kunnassa ja missä osallisuuden ulottuvuuksissa kunnalla on vielä kehitettävää. Valitsin tutkimuksen kohderyhmäksi nuoria, jotka olivat Ohjaamo Forssan asiakkaita. Pyrin Ohjaamon kautta saavuttamaan nuoria mahdollisimman laajalla ikähaarukalla. Halusin tavoittaa erilaisista sosioekonomisista taustoista tulevia, sekä erilaisissa elämäntilanteissa olevia nuoria.

4.1 Teema-analyysi

Teema-analyysi on Braun ja Clarken (2012) mukaan matalan kynnyksen metodi laadulliseen tutkimukseen (Braun ja Clarke 2012, 57). Teema-analyysi on systemaattinen tapa identifioida, järjestää ja analysoida aineiston merkityksiä eli teemoja, jotka tutkija kokee tärkeiksi tutkimuskysymyksiin vastataksaan tai mielenkiintoisiksi tutkia (Braun ja Clarke 2012, 57). Aineistosta pyritään tunnistamaan jaettuja tai toistuvia yhteisiä teemoja tai merkityksiä. Aineisto ei itsessään vastaa tutkimuskysymyksiin, vaan tutkija kysyy aineistolta lisäkysymyksiä ja analysoi valitsemiaan teemoja niin, että hän pystyy analyysillään vastaamaan tutkimuskysymykseensä tai aiheeseensa. Analyysissäni pyrin vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseeni: millaisena nuoret kokevat osallisuutensa Forssassa?. Vastaan tähän tutkimuskysymykseen muodostamalla aineistostani pääteemat, mitkä ovat

1. Ohjaamo Forssa
2. Nuorten hyvinvointi
3. Työ
4. Nuorten yhteisöt ja koettu kuuluminen
5. Nuorten vaikutuskyky

Koen, että nämä viisi teemaa kartoittavat nuorten osallisuuden kokemuksen tarpeeksi laajasti vastatakseni tutkimuskysymykseeni. Mielestäni teemat 2.–5. on lisäksi lueteltu tärkeysjärjestyksessä. Yksilön kokemus omasta hyvinvoinnistaan vaikutti hänen kykyynsä työskennellä, olla osana yhteisöjä sekä hänen motivaatioonsa osallistua tai edes nähdä mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä tai ympäristöönsä. Ohjaamo oli auttanut

haastattelemia nuoria löytämään kaupungista palvelut tai toiminnot, mitkä paransivat heidän hyvinvointiaan, työtilannettaan, yhteisöllisyyden kokemusta sekä vaikuttamiskykyään ja näin ollen lisännyt heidän osallisuuden kokemustaan Forssassa.

4.2 Aineisto

Yksi tutkimukseni tavoitteista oli tuottaa tietoa kunnan hyvinvointityön tueksi. Nuorten laadulliset kokemukset heidän tämänhetkisestä osallisuuden kokemuksesta voi toimia ennakoarviointityön tukena esimerkiksi kunnan osallisuusohjelmaa tai hyvinvointikertomusta laatiessa.

Aloitin aineiston keräämisen soittamalla ensin Ohjaamoon ja tiedustelemalla työntekijältä, ajatteliko hän tutkimukseni olevan mahdollista tuottaa heidän palvelunkäyttäjilleen. Ohjaamon työntekijä innostui aiheesta, ja hän koki, että nuorten osallisuus oli heidän toiminnassaan tärkeää. Hän kertoi, että he ovat järjestämässä kyseisellä viikolla nuorten kuulemistilaisuuden Ohjaamon toimintaan liittyen, mihin he halusivat pyrkiä osallistamaan palvelunkäyttäjään. Tämän jälkeen otin yhteyttä Forssan kaupungin työllisyyspäällikköön, hain ja sain tutkimusluvan.

Ohjaamon puolelta toivottiin, että he lähestyvät palvelunkäyttäjään ja löytävät ne nuoret, jotka haluavat osallistua tutkimukseeni. Kun olin seuraavan kerran yhteydessä Ohjaamoon henkilö, kenen kanssa olin asiasta sopinut, oli jäänyt opintovapaalle. Tässä vaiheessa ymmärrykseni mukaan Ohjaamossa muu henkilökunta ei ollut tietoinen tutkimuksestani, kunnes olin itse puhunut puhelimesta toisen työntekijän kanssa. Aikaa kului enkä ollut edelleenkään saanut yhdenkään nuoren yhteystietoja. Kun tiedustelin asiasta, minulle kerrottiin, että asiaa oli alkanut hoitaa työntekijä, jonka kanssa olin puhunut puhelimesta ensimmäisen yhteyshenkilön jäätyä opintovapaalle. Soitin kyseiselle työntekijälle ja hän lupasi tuoda asian esille henkilökunnan kokouksessa, jotta tavoitettaisiin suurempi joukko nuoria. Teimme lisäksi Ohjaamon sosiaalisen median tileille, Facebookiin ja Instagramiin tutkimukseen osallistumiseksi kutsun. Sain neljän nuoren yhteystiedot, joista yksi peruutti osallistumisensa. Työntekijän mukaan he eivät saaneet nuoria tutkimukseen mukaan enempää, sillä pandemiatilanne oli vähentänyt heidän tapaamisiaan nuorten kanssa. Tavoitin itse haastateltavien kautta vielä kaksi nuorta, jotka halusivat osallistua. Otin sähköpostin kautta yhteyttä Ohjaamon ennen joulua, mikäli osallistujia olisi ilmaantunut sosiaalisen median kautta, mutta viestiini ei enää vastattu. Molemmat Ohjaamon työntekijät, joiden kanssa olin ollut asian tiimoilta yhteydessä, vaihtoivat työpaikkaa. Joulun jälkeen soitin Ohjaamoon vielä

uudestaan ja sain kiinni kolmannen Ohjaamon työntekijän. Hän ei ollut tietoinen tutkimuksestani, mutta lupasi kysyä nuorilta, joita hän työnsä puolelta tavoitti, heidän kiinnostuksestaan osallistua tutkimukseeni. Sovimme, että hän soittaa minulle muutaman päivän päästä. Vaikka puhelu venyi pidemmälle viikkoon, työntekijä laittoi minulle päivittäin viestin, missä hän pahoitteli puhelun siirtämistä kiireen vuoksi. Tämä lisäsi luottamustani siihen, että asia etenee ja lopulta sain vielä neljän nuoren yhteystiedot.

Oma kokemukseni Ohjaamon kanssa työskentelemisestä toi esille haasteita, mitä muikin aiemmin esittelemäni tutkimus palveluista tuo esille. Koin jääväni nuorten lähestymisprosessista haastattelu varten hieman syrjään, vaikka ehdotinkin prosessin aluksi esimerkiksi sähköistä lähestymistä. Informaatio ei välttämättä välittynyt organisaation sisällä halutulla tavalla. Henkilökunnan vaihtuvuus vaikuttaa nuoren saamaan palveluun tai omaan kykyyn ja motivaatioon lähestyä useampaa henkilökunnan jäsentä, vaikka jokainen työntekijä lähestyisikin nuorta empaattisesti (Määttä 2012, 33).

Suoritin laadulliset tutkimushaastattelut lopulta yhdeksälle 18-29-vuotiaalle nuorelle. Haastatellut nuoret olivat jonakin hetkenä elämässään käyttäneet Ohjaamo Forssan palveluita. Haastatteluissa noudatettiin laitokseni tutkimuseettisiä ohjeita. Haastattelut suoritettiin yhtä lukuun ottamatta etänä, joko Zoom- sovelluksen tai puhelimen kautta. Nuoret saivat haastatteluun osallistumisesta palkkioksi 10 euron S-ryhmän lahjakortit. Käytin haastattelujen tukena haastattelurunkoa, mutta halusin pitää haastattelutilanteen keskustelunomaisena. Pysin osallistamaan nuorta myös haastattelussa ja antaa nuorelle mahdollisuuden tuoda esiin sellaisia asioita hänen hyvinvointiinsa, arkeensa, osallistumiseensa ja vaikuttamiskykyynsä liittyen, mitkä hän itse koki tärkeiksi. Kaikissa haastatteluissa kävin lisäksi kaikki haastattelurunkoni teemat läpi. Äänitin haastattelut. Haastattelujen jälkeen litteroin äänitiedostot tekstiksi ja anonymisoin tai poistin tunnistettavat tekijät tekstistä. Käytin aineistoa ainoastaan tässä työssä ja työn valmistuttua poistin tekstitiedoston ja haastatteluäänitteet. Tekstiaineistoni, mitä tässä tutkielmassani analysoin, oli 60 sivua pitkä.

4.3 NVivo12

Käytin aineiston analyysissä avukseni laadulliseen data-analyysiin kehitettyä NVivo 12-ohjelmaa. Hyödynsin ohjelmaa teema-analyysin muodostamisessa. Käytin ohjelmaa koodatakseni aineistoni ja myöhemmin hyödynsin koodattuja ”noodeja” muodostaessani teemoja, millä pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini. Noodit toimivat ikään kuin

erivärisinä alleviivaustusseina, mitkä auttoivat minua jäsentämään tekstiä ja muodostamaan teemoja analyysini pohjalta.

4.4 Ohjaamo Forssa

Tuomo Kokkosen ym. (2013) analyysissa työllisyyspalveluiden asiakkaille tuli esille, että käyttäjät kokivat tärkeinä, että palveluilla olisi ”kasvot ja sydän”. Aineistoni analyysissäni tämä oli Forssan Ohjaamon palvelussa saavutettu. Kaikilla haastattelemistani nuorista oli positiivinen kokemus asioinnistaan Ohjaamossa. Erityisesti palvelun vahvuutena mainittiin juuri henkilökunnan aito kiinnostus nuoria kohtaan ja ilmapiiri, mikä Ohjaamossa oli onnistuttu luomaan. Nuoret kokivat saaneensa Ohjaamosta yksilöllistä palvelua ja se koettiin Ohjaamon vahvuudeksi.

H1: Juu, et se niinku, kyl sen niinku on huomannu, et niit kiinnostaa sun jutut ja ne haluu et sä saat sun elämän kuntoon ja tälle.

H2: Ihan totanoin niin hyvät kokemukset, sieltä saa apua kaikennäköisiin ongelmiin, mitä nyttien sattuu, mitä nyt kaikkia ongelmia työttömällä onkaan, työmarkkinatuet ja muut, mihin saa apua. -- Jaa mitenkä mää kehittäisin? Emmää kai sitä mitenkään kehittäis, se on mun mielestä ihan hyvä noin. Siellä on mukavia, pullantuoksusia työntekijöitä ja ihan ammattitaitoisiakin.

Ohjaamon vahvuutena mainittiin lisäksi sen matala kynnyks. Nuorten oli ollut helppo hakeutua palvelun piiriin, kunhan he olivat tulleet tietoisiksi palvelun olemassaolosta. Monet nuorista olivat kuulleet Ohjaamon toiminnasta kavereiltaan, mikä laski kynnystä palvelun piiriin hakeutumiseen ja toimintaan osallistumiseen. Lisäksi etsivä nuorisotyö näyttäytyi analyysissäni kynnystä laskevana, sillä osa työntekijöistä olivat nuorille ennestään tuttuja esimerkiksi nuorisotalolta, missä nuori oli jo tottunut viettämään vapaa-aikaansa. Ohjaamon kautta nuoret saivat lisää tukea ja itsevarmuutta oman arjen kannalta olennaisten palvelujen löytämiseen ja käyttämiseen. Ohjaamon toiminnassa koettiin positiivisena lisäksi työntekijöiden jalkautuminen nuoren mukana esimerkiksi nuoren mennessä tutustumaan häntä mahdollisesti kiinnostavaan työkoikeilupaikkaan.

H2: Sieltä ollaan ihan tota autettu sillain, että on menty kattomaan ihan kaikkia mahdollisia paikkoja, mihin vois mennä kuntouttavaan työtoimintaan ja muuta. Että sitä kautta on ihan sellastakin apua saanut, että tutustumassa noihin paikkoihin.. -- Joku tulee ihan mukaan sieltä, ei tarte yksin mennä.

H3: Olen käyttänyt Ohjaamon palveluita, että niin, hieman helpommin sais haettua töitä ja semmosia asioita, joissa ei ite oo kovin paljoo tehny vielä, niin asioita mistä sais paniikin, niin ovat olleet aika positiivisia, koska tai suunnilleen

joka kerta, ku mä oon niitä palveluita käyttäny, nii se on toiminu. -- Hmm.. no ku tietää vaan, että se on semmonen, mitä niin moni käyttää. Et on toimiva systeemi. Jos ois joku semmonen täysin yksityinen ja aina ei oikein tietäs yhtikäs mitään, niin ei sinne oikein viittis mennä. Mut Ohjaamo on sen verran avoin, että sinne jopa niinkun jaksaa, jos alkaa yrittää.

Nuoret kokivat Ohjaamon tiedottamisen riittäväksi ja sujuvaksi. Ohjaamon funktio monen nuoren elämässä olikin olla se paikka, mistä tietoa oli saatavilla ja löydettävissä Ohjaamon kautta, silloin kun sitä itse koki tarvitsevansa, eikä sitä koitettu ”tunkea kurkusta alas”. Ohjaamolla oli hyvin käytössä nuorten suosimat viestintäkanavat ja se lisäsi viestinnän vastavuoroisuutta ja tiedon nopeaa kulkua ja saatavuutta.

H1: No kyl mulle on just vastattu tosi nopee Whatsappissa ja ihan puheluihinki ja IG directissä, et mä oon aina saanu vastauksen tosi nopee.

Nuoret kokivat tulleen kohdatuksi Ohjaamon palveluissa hyvin, tasa-arvoisina yksilöinä ja saaneensa tukea ja apua tilanteisiinsa kokonaisvaltaisesti. Osa nuorista koki, että Ohjaamoon oli voinut mennä pelkästään myös juttelemaan matalalla kynnyksellä ja nuoren kuulumisia oli kyselty ohjaustilanteen jälkeenkin.

H8: Joo ja itseasiassa mä oon saanu sitä (apua) tosi, tosi paljon. Että niinkun mä aluks mainitsinki, niin aika monessa palvelussa oon ollu kirjoilla ja tota näin, niin aina on. Koskaan ei oo ollu sellanen olo, että mut on jätetty mun asioiden kanssa ihan yksin, vaan että niinkun mulla on kyllä tosi hyvä kokemus näistä palveluista mitä oon saanu.-- Varmaan sellanen ihmisläheisyys niiden työntekijöitten kanssa, et se ei oo ollu sellasta niinku että kävelet johonki virastoon ja siellä ei oo niinku ihminen sisällä, vaan että tota sieltä on oikeesti tullu aitoja ihmisiä auttamaan ja ymmärtää ne tilanteet ja sitte, että ei oo tuntunu niissä ohjaustilanteissa alempi arvoselta ja se tota on ollu tosi tiivistä se apu, mitä on saanu.

Yksi nuorista nosti esille huolen siitä, että hän on enää muutaman vuoden Ohjaamon kohderyhmään sopiva, eikä tämän kaltaista yhden paikan ohjaus- ja tukipalvelua ole hänelle käytössä enää sen jälkeen.

H5: -- Mun mielestä nää on ihan älyttömän hyviä nää tämmöset nää nuorisotyöntekijät, mutta niinku se.. sitte ku täsä ittekki mietin nii mä oon nyt 27 täytän helmikuussa 28, nii sit onkin enää vuosi, ku mä oon nuori aikuinen, et loppuuko mun avun saanti siihen? Ku mun mielestä pitäis niinku myös niitä vanhempia ihmisiä tai yli kolmekymppisiä auttaa ihan yhtälaila ku nuaria. Ku eihän he mitään menetettyjä tapauksia oo. Ku aina tulee vähän semmonen olo, että sit se on niinku siinä, et ku sää täytät sen 30 nii et sä saakkaa enää sillä tavalla apua mistään tai ei ketään tuu neuvomaan sua enää niinku millään tavalla. Niinku mä koen et mä oon saanu apua sieltä Ohjaamon kautta, et mulle on neuvottu ja kerrottu ja muuta.. nii tällä hetkellä tuntuu, että joku pari vuotta vanhempi kaveri

nii sit taas niinku oo kuullukkaa semmosista neuvoista, mitä itte on kuullu. Nii ehkä semmoseen vois panostaa.

Kaksi nuorista koki saamansa palvelun ja tuen niin toimivaksi, että olivat päättäneet itsekkin kouluttautua ohjaajaksi. Mielestäni näissä esimerkeissä tulee hyvin esille yksilön kokema voimaantuminen oikea-aikaisen tuen avulla, mikä on mahdollistanut yksilön halukkuuden ja kyvykkyyden pyrkiä antamaan takaisin ja olemaan avuksi muille sitä tarvitseville yhteisössään.

H6: Mä oon 24-vuotias. Mä oon tällä hetkellä opiskelemassa ite ohjaajaks, ohjaajaks justinsa tota niin, käyny tua nuorisotiloilla pitkään ja käyttäny Ohjaamon palveluita muutenki ja sit siinä ku mä etin, niiku et heidän kautta olisin saanu töitä, -- niin sit mua alko kiinnostaa se, et mitä ne tekee siellä ja sit mä halusin ite lähtee sillee ohjaaja-alalle, että sieltä tuli sitä kautta boosti sitten periaatteessa. -- Mulla tuli niinku fiilis, että mä pystyn auttaa ihmisiä, jotka on ollu joskus tai on jotenki niinku ees huonossa tilanteessa. Niinku auttamisen tarve, sanotaan näin.

H8: No varmaan just nää opiskelijana oleminen tuolla ammattikoulussa on kyllä toiminu ja siellä on tosi vahva tuki niihin opintoihin ja no kaikki nää palvelut, mitä oon ite käyny läpi, on kyl toiminu. Et kyl tää munki tilanne, että mä oon tässä vaiheesa ja toiseen ammattiin opiskelemassa, on vaikuttanu paljon se tuki ja noi palvelut mitä mä oon saanu

4.5 Nuorten hyvinvointi

Hyvinvoinnin ulottuvuudet vaikuttavat toisiinsa yksilön hyvinvoinnin kokemuksessa. Ne vaikuttavat lisäksi yksilön resursseihin ja kykyyn nähdä mahdollisuuksia osallistumiseen omassa elämässä tai elinympäristössä vaikuttamiseen. Lähestyn tätä yksilötason hyvinvoinnin kokemusta jakamalla sen fyysiseen ja psyykkiseen ulottuvuuteen. Tarkastelen sosiaalista ulottuvuutta tarkemmin kappaleessa 14. Haluan kuitenkin painottaa, että jako on keinotekoinen.

Hyvinvointi koostuu Julkusen (2016) mukaan riittävästä terveydestä, riittävästä toimeentulosta sekä osallistumisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin ja ympärillä olevaan yhteisöön (Julkusta 2016 mukailen Niemelä 2019, 54). Haastatteluisissa tuli ilmi, miten nuoren koettu hyvinvointi tai huonovointisuus vaikutti hänen kykyynsä ja motivaatioonsa osallistua aktiivisesti, kokea merkitystä tai motivaatiota vaikuttaa elinympäristöönsä. Koulutuksen rooli työelämään kiinnittymiseksi oli tärkeä. Kaikilla haastattelemillani nuorilla oli vähintään yksi toisen asteen koulutus. Osa nuorista oli hyödyntänyt tai hyödynsi uudelleen kouluttautumisessa yksilöllisiä jatkokoulutuspolkuja. Yksilölliset opintopolut tukivat osallisuuden kokemuksen saavuttamista.

4.6 Fyysinen hyvinvointi

Hyvinvoinnin aineelliset lähteet (Isola, 2020) kuten toimeentulo ja toimivat terveystalvet vaikuttivat nuorten kokemaan hyvinvointiin. Analyysini mukaan nuoret olivat ottaneet hyvinvointinsa omalle vastuulle. Suurin osa nuorista pyrki tekemään hyvinvointiaan ja terveyttään tukevia valintoja arjessaan.

H4: --Mulla on ollu aika sellanen kova kasvatuskuri kotona ja just että musta huolehdittiin ja oli kotona kaikkii sääntöjä ja tottakai mä sitte ite noudatin niitä ja totesin sitten jossain vaiheessa, että niistä on ollu tosi paljon hyötyä. Että just on omaksunu niinku terveelliset elämäntavat ja on pysyny poissa päihteistä täysin. Kyl se kasvatus on tosi suuri tekijä tossa omassa.. noissa tottumuksissa.

Suurin osa nuorista pyrki tukemaan fyysistä terveyttään ja sen kautta toimintakykyään esimerkiksi liikunnan kautta. Haastattelemiani nuoret kuvasivat Forssan liikuntamahdollisuuksia hyviksi. Tarjonta koettiin runsaaksi ja mahdollisuuksia lueteltiin haastattelutilanteessa heti monta. Esimerkiksi Viihdeuimala Vesihelmi oli monille nuorista tärkeä hyvinvointia tukeva paikka. Haastatteluissa toistettiin usein, että kaupungista löytyy mahdollisuudet ”peruspalveluihin”, joilla nuoret voivat tukea hyvinvointiaan. Kaupungissa on lisäksi mahdollista harrastaa esimerkiksi yleisimpiä liikuntalajeja, mutta erikoisempiin harrastuksiin mahdollisuutta ei ole, kunnan matalan asukasmäärän takia. Varsinkin lapset on huomioitu hyvin, mutta nuoret kokivat jäävänsä jossakin määrin sopivan harrastustarjonnan ulkopuolelle, mikä vaikutti viihtyvyyden ja osallisuuden kokemukseen laskevasti.

H7: -- ihan ok. En mä voi sanoo et se olis ihan älyttömän hyvä, koska aktiiviteetit on kauheen huonot. Varsinki talvisin ei jää niinku mitään oikeastaan. Mut kesäsin just, ku mäkin tykkään käydä frisbee-golfaamassa ja muuta nii se tulee sitä kautta, et pystyy kehittämään jotain harrastetoimintaa. Mut varsinki talvisin nii ne on kyl tosi huonot. Kyl mä viihdyn sillee mut se on nii siit, et sit ku haluu oikeesti tehdä jotain, nii sit se niinku harmittaa ettei oo sellasta toimintaa, mitä pystyis hyödyntämään.

Terveyttä ylläpitävään toimintaan oli hankalampi mennä mukaan, mikäli nuori ei kokenut olevansa osa toiminnan kohderyhmää, nuoren mielenkiintoa vastaavaa toimintaa ei löytynyt kaupungista tai jos nuorella oli taloudellisia tai terveydellisiä tekijöitä, mitkä rajoittivat hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Nuoret kokivat Forssan vahvuutena sen hyvät ulkoilumahdollisuudet, joita nuoret hyödynsivätkin sekä fyysistä että henkistä hyvinvointinsa ylläpidossa. Pienen kaupungin rajallisuus ymmärrettiin, mutta samalla nuoret toivoivat kaupungilta panostuksia kaupungin hyvinvointityöhön panostamalla kaupungin liikuntamahdollisuuksiin, sillä he kokivat liikunnan avulla voivansa ennaltaehkäistä

terveyshaittojen syntymistä ja ylläpitää toimintakykyään. Nuoret toivat haastattelutilanteessa esille omia ehdotuksiaan pienistä panostuksista, millä nuoret kokisivat lisäävänsä viihtyvyyttään ja hyvinvointiaan Forssassa, kuten spray-maaliseinä sekä lupa ratsastaa kaupungin alueella.

Forssan terveystalviteita kuvattiin fyysisten sairauksien hoidossa toimivaksi. Hoitoon oli päästy nopeasti ja erityisesti paikallinen sairaala nähtiin Forssan vahvuutena.

Terveystalviteiden haluttiin toimivan nopeasti ja tehokkaasti, kun niitä tarvittiin sairauden hoidossa, mutta yleisimmät hyvinvoinnin lähteet olivat nuorten elämässä perhe ja kaverit, työ sekä harrastukset, eivät terveystalviteet.

H1: No siis joo, että kyl mä oon huomannu, että just näitten mun sairaalareissujen perusteella, että Forssassa tää toimii kaikista parhaiten.

4.7 Psyykinen hyvinvointi

Nuorten psyykinen huonovointisuus tuli nuorten aloitteesta esille haastatteluissa.

Mielenterveyden ongelmien yleisyys oli yllätys ja se, miten avoimesti nuoret toivat aiheen omatoimisesti esille ja avasivat omia kokemuksiaan. Kävin Ohjaamon työntekijän kanssa keskustelun, missä hän toi esille, että nuoret, jotka haastatteluun halusivat osallistua, olivat hyvinvoivia ja osallistuvia. Yhdeksästä nuoresta neljä kertoi hakeneensa apua mielenterveysongelmiinsa psykiatrian palveluista. Avun hakemista kuvailtiin raskaaksi ja hankalaksi prosessiksi. Kolmella nuoresta oli ahdistuneisuushäiriödiagnoosi. Heistä kaikki kokivat palveluista olleen apua ja he kuvailivat nykyisen psyykkisen hyvinvointinsa saamansa avun ja tuen avulla paremmaksi. Yksi nuorista koki, että tällä hetkellä on muutenkin ”sellanen ilmapiiri, että juuri nyt ei oo hyvä hetki. -- Joka nyt on kestänytkin jo puol vuotta”, mutta koki, että avun hakeminen ”ois mahdollista juu, jos mä haluaisin, mut se ei mua kiinnosta erikseen”. Yksi nuorista ei ollut päässyt vielä psykiatrisen avun piiriin yrityksistä huolimatta, sillä hänellä oli käynnissä korvaushoito.

Yksi nuorista koki saavansa henkisesti kuormittavaan työhönsä matalan kynnyksen jutteluseuraa Ohjaamosta. Edellisen nuoren lisäksi, muut eivät kokeneet, että paikallista matalankynnyksen palvelua mielenterveyden tukemiseksi olisi ollut tarjolla, tai mistä he olivat olleet tietoisia. Niistä matalankynnyksen palveluista, mistä nuoret tiesivät, he eivät kokeneet kuuluvansa palvelujen tai toiminnan kohderyhmään. Asenne avun hakemiseen tilanteissa, jolloin nuori koki tarvitsevansa tukea, vaihteli. Yksilön vastuu korostui muutaman nuoren kohdalla myös ongelmatilanteissa.

H2: -- No en mä kai osaa sanoa, mutta no aina on apua saatavilla, täytyy vaan osata hakea oikeista paikoista.

M: Koetsä et se on helppoo vai minkälaista se avun hakeminen on ollu?

H2: No on se ihan helppoo, mutta viimiseen saakka minä kuitenkin pyrin itse ongelmani selvittämään.

Nuoren kykyyn ja motivaatioon hakea apua vaikutti muun muassa palveluiden piiriin pääsemisen korkea kynnys palvelujen resurssipulan vuoksi ja koetut hoitohenkilökunnan negatiivisen asenteet.

H5: No just esimerkiks niinkun nää että jos on mielenterveydellisiä ongelmia esimerkiks, niin tuntuu, että tua Vorssan ettei niinkun oikein oteta tosissaan, tai että enemmän lannistaa edes yrittää mennä puhumaan. Että mä voin sanoo tässä oikeestaan muutaman muunkin puolesta, että ei oo niinkun jääny hyviä kokemuksia siitä, että sitte ku yrität hakeutua hoitoon, oli se sitten minkälaista tahansa mielenterveyteen, päihtheisiin tai vaikka käsिमurtumaan nii tuntuu, että vähän on menny alaspäin toi terveydenhuolto ja enkä niinkun yleistä, että kaikki mutta niinkun esimerkiks psykiatrian poli, niin tuntuu ettei ihmiset oikein saa sieltä oikeenlaista apua.. Niinku tarkotan, tai sit sinne ei pääse. Et kaikki on niin täyteen tupattuja ja mun mielestä se on ehdottomasti yks sellasista aiheista, että jos niinku haluat, tai oot päässy, että kyllä siellä täytyis sit olla sen verran ammattihenkilistöä, että miten mä nyt sen sanoisin.. että sieltä tulis se turva ja tuki. Eikä niin päin, että siellä sut motataan vielä alaspäin.

Nuoren kokemuksen mukaan kunnan terveystalveissa oli hyvin paljon vaihtelua henkilökunnan tavassa kohdata apua hakeva nuori. Huonot kokemukset laskivat luottamusta henkilökunnan ammattitaitoon ja kykyä hakea apua, vaikka nuori sitä koki tarvitsevansa. Tämä aiheutti nuoressa toivottomuutta, turhautumista ja että tunnetta siitä, että ongelmien kanssa jäi yksin. Päinvastainen kokemus toisesta kaupungin terveystalvesta ”oli kyllä tosi mukava tai positiivinen juttu, että he eivät vielä luovuttaneet asian suhteen *naurua*”.

Psyykkiseen hyvinvointiin haettiin voimavaroja fyysisestä terveydestä, esimerkiks liikunnasta ja urheilusta, sekä sosiaalisista lähteistä. Nuorilla ystäväpiiri ja kaverit olivat suuressa roolissa henkisen avun ja tuen saamisessa. Kuunteleminen ja avunantaminen koettiin vastavuoroisina asioina kaverisuhteissa. Jos nuorella oli seurustelukumppani tai lemmikki, mainittiin heidät hyvinvoinnin tukipilareiksi ja voimavaroiksi. Mikäli nuorella oli lapsia, toivat he motivaatiota ja merkitystä haastateltavan elämään.

H5: Mulle on aina ollu ystävät tärkeitä, tai että on kiva sitten, että ku ystävilläkin on lapsia niin sit pääsee niinku lapset yhdessä leikkiin ja muuta niin saa sit semmosta pientä vertaistukee siinäkin.

Nuorille oli tärkeää, että elämässä oli samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Se vahvisti nuorten kuulumisen kokemusta.

4.8 Työ

Työ toimi haastattelemieni nuorten arjen rytmittäjänä ja loi merkityksellisyyden tunnetta nuorelle. Onnistunut ja positiivinen kokemus työkokeilusta tai -harjoittelusta vaikutti lisäksi positiivisesti nuoren tulevaisuudennäkymiin. Kolmelle nuorista kokemus oli niin hyvä, että itseä kiinnostava ala oli löytynyt kokeilun kautta ja suunnitelmat jatkokouluttautumiselle oli aloitettu. Työllistyminen, joko harjoittelun tai työkokeilun kautta, vaikutti nuoren kykyyn nähdä erilaisia etenemismahdollisuuksia ja luoda haaveita työelämään liittyen sekä mahdollisti oman alan löytymisen. Työpaikan ilmapiiri, luottamus nuoreen ja nuoren kokema luottamus työnantajaan sekä työn jatkuvuus, vaikutti nuorten kokemukseen siitä, minkä hän koki ”hyvänä työnä”. Mielenkiintoisesti kaikki edellä mainituista onnistuneista työkokeiluista olivat olleet työpaikkoja kaupungin omien palvelujen sisällä, kaupungin sivistys- ja sote-palveluissa. Työpaikalla viihtymiseen vaikutti nuoren kokemus työn arvokkuudesta ja merkityksellisyydestä. Haastatteluissa korostui takaisin antamisen ja auttamisen tärkeys nuorille.

H1: Siis joo, että toi on eka työpaikka, missä on sellanen tunne, että mut halutaan sinne ja mulla ei oo aiemmin ollu kauheen hyviä työkokemuksia, niin sit totanoiniin, toi, sit mä oon ollu (Forssan kaupungin alainen organisaatio 1), niin siellä on ollut kans tollanen, et on ollu sellanen hyvä tunne, ku sä oot menny sinne ja just siellä (Forssan kaupungin alainen organisaatio 2) ku mä olin, et niissä ainakin on ollu sillee, että on ollu hyvä työ. Mut sit mulla on muut ollu vähän sellasii, ei niin hyviä.

H1: No ilmapiirissä, et no siis se on jännä just sillee, et jos mä oon ollu jollain yksityisellä yrityksellä töissä, niin niillä on käyny pari kertaa sillee, että on sanottu et mä saan jatkaa siellä ja tälle, mut sitten ku se koeaika on loppunu, nii sit ollaan erotettu ilman mitään syytä. Niin ehkä tollanen ja sit se ei, esim. joku pikaruokaketju tällänen työ, niin ei se ilmapiiri oo niin hyvä ku on ollu just tollatteessa, mut tollatteessa hoitotyössä vähän niinkun, esim siellä (Forssan kaupungin alainen organisaatio 1), ku sä oot tekemisissä ihmisten kanssa, niin sellatteessa on aina ollu hyvä ilmapiiri, mut sit kun sä oot ollu esim kassalla taikka jossain ravintolassa niin sit se ei oo ollu hyvä se ilmapiiri, et sen huomaa sen eron vaan jotenki..

Mikko Lehtosen ja Anu Koivusen (2010) identifioima uusliberalistinen ideaali reippaasta ja aktiivisesta yksilöstä näkyi joidenkin haastateltavien tavassa kuvata heidän kykyään ja tapansa osallistua työelämään ja yhteiskuntaan. Nuoret hakeutuivat tai harkitsivat ryhtyvänsä alanvaihtoihin, mikäli oman alan töitä ei paikkakunnalla ollut tarjolla. Työn kautta nuori koki

pystyväänsä kehittämään itseään, elämänsä suuntaa ja olemaan aktiivinen toimija omassa elämässään.

H4: No et saa tehdä jotain vaa, tai niinku pääsee edistämään omia asioita. Itteeni jää tosi paljon masentamaan, jos esimerkiksi makaan kotona yksin, että periaatteessa syrjäydyn kotiin, enkä esimerkiksi pääse töihin. Vaan niinku, pääsen tekemään asioita ja viemään itseäni eteenpäin.

Analyysini mukaan nuorten oli helppo kuvata merkityksellisiksi asioiksi arjen sisällössä asioita, mitä yhteiskuntamme yleisesti arvostaa, kuten työtä ja perhettä. Työllisyystilanne määrittäi hyvin paljon tapaa, miten nuori kuvasi elämänsä sisältöä ja omaa mielialaansa. Nuorilla, jotka olivat haastattelun aikaan työttömiä, oli hankalampaa kuvailla arkeaan. Tämä korostui erityisesti niiden työttömien nuorten kohdalla, kenellä ei ollut omia lapsia tai lapset eivät sillä hetkellä asuneet haastateltavan luona.

H5: No siis tällä hetkellä mun päivät on aika tota noin niin.. öö öö.. niin no, ei mulla oikeestaan oo mitään päivisin. -- Sillai, et oli joka päivälle periaatteessa jotakin, että mä oon ollu aika pitkään työtön nii sillai on vähän kasvanu se kynnys sinne työhön tai työhön takas menemiseen ja muuta että nyt on niinku pienin askelin saanu ees jotain aikaseks. Nyt on tosissaan tota, tällä hetkellä mä en välttämättä töihin haluakka, että just ku sen pikkusen saan kottii nii kyl mä aion viettää sen kans aikaa niin pitkään ku vaa voi.

Työttömyys vaikutti myös laskevasti nuoren kokemaan hyvinvointiin. Eskelisen ym. (2020, 62) mukaan edes palkkatyö ei automaattisesti takaa yhteiskunnallista osallisuutta, toisin kuin julkisessa keskustelussa usein esitetään. Palkkatyön puute vaikuttaa usein vielä heikentävämmän yksilön osallisuuden ja oman elämän merkityksellisyyden kokemukseen. Kysyttäessä ajasta, minkä nuori oli ollut työttömänä, koki hän ajanjakson olleen vaikeaa ja työttömyystilanteen vaikuttavan elämänlaatuun ja jopa sen arvokkuuteen merkittävästi.

H6: Tosi paljon sitä, että mä oon passivoitunu ja oikeestaan eläny jollain pyhällä hengellä aina kuukauden viimisen viikon *naurua*. Mutta siihen nyt liittyy tottakai sekin, että mä oon ihan törkeen huono rahan kanssa itekki. Mutta siis se on ollu sellasta, et kyl sillä nyt menee eteenpäin, mutta ei se kyllä elämä oo, mistä ylpee vois olla, suoraan sanottuna

Toinen nuorista, joka oli tällä hetkellä työttömänä, koki itsensä kyvyttömäksi ajattelemaan motivoivia tai merkitystä tuovia asioita. Lisäksi työttömyys oli laskenut hänen kykyään kokea vaikutusvaltaisuutta, koskien hänen omaa elämäänsä tai elinympäristöään.

H3: Tällä hetkellä ei voi ihan hirveesti vaikuttaa omaan tilanteeseen tai ympäristöön. Kyllä jonkin verran vois vaikuttaa, mutta juuri nyt ei ihan pysty sellaseen.. sellasia mielenmuutoksia tekemään. Tällä hetkellä pitää odottaa, että

saa jonkun.. että saa jostain ulkopuolelta jonkun kipinän, millä sais vaikutuksia alkaa menemään..

Osallisuuden kokemusta vahvistamalla voidaan pyrkiä tukemaan nuoren hyvinvointia, itsetuntoa, merkityksellisyyden kokemusta sekä lisätä toimijuutta esimerkiksi työelämässä tai yhteisöllisessä tekemisessä. Pitkään työttömänä olleet nuoret kokivat, että kynns palata työelämään oli noussut entisestään, vaikka osa osallistuikin kuntouttavaan työtoimintaan.

4.9 Nuorten yhteisöt ja koettu kuuluminen

Eskelinen ym. ymmärtävät osallisuuden suhteena yksilön ja yhteisön välillä (Eskelinen ym. 2019, 62). Motivaatio suhteen syntymiselle lähtee yksilön halusta ja kyvystä kuulua kyseiseen yhteisöön. Tämä suhde voi osaltaan vahvistaa yksilön vaikutuskykyä, toimijuutta sekä yksilön yhteisöllisyyden kokemusta. Tutkimushaastatteluihini yhteisöllisyyden kokemus syntyi vahvasti omasta kaveripiiristä, mutta myös harrastuksista, vapaaehtoisvoimin toteutettavista tapahtumista sekä työyhteisön kautta työkokeiluissa ja -harjoitteluissa. Nuorille oli kuitenkin hieman vaikeaa nimetä yhteisöllisyyttä tuottavia tiloja tai suhteita. Yksi nuorista koki, että yhteisöllisyys oli jotakin, mikä on nykypäivän elämästä katoamassa ja oli löydettävissä enää vanhaa henkeä ylläpitävältä Forssan torilta.

H3: Joo. Siellä on paljon niinkun semmonen kiinteempi yhteisötunnelma, mikä on.. mikä katoaa hiljalleen nykypäivänä. Minkäs teet.

Digitalisaation tuomat erilaiset yhteisöllisyyden kokemukset olivat kuitenkin tuoneet nuorten elämään yhteisöllisyyttä ja kavereita kauempaa, esimerkiksi tietokonepelien kautta. Nuoret kuitenkin tapasivat ja viettivät aikaa sekä tietokonepelitapahtumissa että vierailen peleissä tutuksi tulleilla kavereilla.

4.10 Työyhteisö

Mielenkiintoisesti vastauksissa korostui työharjoitteluissa syntynyt yhteisöllisyyden kokemus, mikä näkyi esimerkiksi kahvitteluna vanhoilla harjoittelupaikoilla, vielä harjoittelun päättymisen jälkeenkin. Koulutus oli haastateltavillani nuorilla usein työharjoittelun ja työssä oppimisen kautta tapahtuvaa ja siksi harjoittelut korostuivat kouluun liittyvissä vastauksissa. Haastattelemistani yhdeksästä nuoresta kaikki työllistetyt olivat joko työkokeilussa tai työharjoittelussa.

Eskelisen ym. (2019) artikkelissa käsitellään erikseen yksilön osallisuutta työyhteisöön kuulumisen kautta. Palkkatuen avulla suoritettavat työkokeilut vaikuttavat nuoren resursseihin,

mikä saattaa vahvistaa nuoren osallistumista myös muilla elämänalueilla ja työpaikan ulkopuolella. Mikäli työpaikalla suhde nuoren ja työyhteisön välillä synnytti yhteisöllisyyden kokemusta, lisäsi se työn merkittävyyttä ja yksilön hyödyllisyyden tunnetta.

H6: Siel on tosi hyvä (ilmapiiri)! Se on tota, siel on tosi hyvin otettu vastaan, vastaan mut, et tota.. --Mä oon, ooks mä toisiks uusin taloon tullu, et heti ku mä tulin taloon, niin siellä ei ollu mitään sellasii kiusallisii hetkii vaa se oli just sitä, että muhun luotettiin, niin se oli mun mielestä aika kiva!

4.11 Joukkueharrastaminen

Osalla nuorista syntyi lisäksi yhteisöllisyyden kokemusta harrastuksien kautta. Erityisesti joukkueharrastamisessa syntyi yhteisöllisyyden kokemusta ja kaksi nuorista koki löytäneensä omat yhteisönsä liikuntaharrastuksiensa kautta. Koripallojoukkueeseen osallistuminen apupelaajana oli nuoren kokemuksen mukaan helppoa juuri harrastuksen ilmapiirin vuoksi.

Motivoivana tekijänä nuoren koripalloharrastukseen toimi yhdessä tekeminen ja joukkueen positiivinen ilmapiiri, ei niinkään liikunta itsessään. Sen hän kuvaili tulevan harrastamisen ohella. Joukkueen mukavaan ilmapiiriin vaikutti haastateltavan mukaan joukkueen toimintaan osallistuvat ihmiset.

H1: Ei mua sillee pahemmin oo kiinnostanu mikään sellanen urheilu nyt hetkeen, ku mä lopetin kaikki noi urheilut joskus yläasteaikana, niin ei sit sen jälkeen ollu muuta kiinnostusta. -- Ku ne on just ne pelaajat siellä tosi sellasii, et ei ne niinku syrji ketää ja kaikki on tosi ilosii kokoajan, nii se on tosi helppo.

Joukkueeseen osallistuminen toi nuorelle sekä yhteisöllisyyden kokemusta, positiivista mieltä että liikuntaa. Yhteisöllinen tekeminen koripallojoukkueen kautta sopi nuoren ajallisiin resursseihin, sillä treenit ovat vain kerran viikossa ja vaikka ne jäisivät välillä väliin, vastaanotto pysyy iloisena ja treeneihin on ollut mukava mennä matalalla kynnyksellä.

Hevosurheilua harrastavalla nuorella yhteisöllisyyden kokemus ei ollut yhtä positiivinen, vaikka kokemus hevospireihin kuulumisesta toteutuikin. Nuori koki omaavansa pienen tiiviin kaveripiirin hevosympyröistä, mutta laajemmin Forssan lähikunnan hevosopistolla hän kuvasi ilmapiiriä ”toksiseksi” ja ”kateelliseksi”, mikä näyttäytyi hänen mukaansa ”passiivisaggressiivisena käyttäytymisenä”. Haastateltava nuori oli kuitenkin toiveikas, sillä ongelmat ilmapiirissä oli havaittu jatkuvan jo pitkään ja nuoren mukaan asialle pyrittiin löytämään ratkaisuja. Forssan kaupungilta hän toivoi ratsastusharrastuksen tukemista, esimerkiksi sallimalla kaupunkiratsastuksen. Nuori myös tiedosti harrastuksen vaatimat taloudelliset vaatimukset ja koki olevansa etuoikeutetussa asemassa pystyessään harrastamaan

kyseistä lajia. Hän koki lisäksi, että ilman valtion taloudellista tukea harrastukselle, ”Suomi ei oikein menesty tässä lajissa”.

4.12 Vapaaehtoistyö

Forssassa hyvinvointityötä tehdään poikkisektorisesti, esimerkiksi kulttuuripalveluissa, mihin kuuluvat erilaiset musiikkitapahtumat sekä Forssan kirjasto ja museot. Kulttuuripalvelut lisäsivät nuorten mahdollisuuksia kokea merkityksellisiä hetkiä läheistensä kanssa.

Kulttuuripalvelut erilaisine tapahtumineen luovat elinvoimaa pieneen kaupunkiin, jota on ylpäänä pystytty esittelemään muilta paikkakunnilta vieraileville kavereille.

H1: ku me ollaan esimerkiks saatu hyvinkääläisii, mun kavereita tullu käymää täällä, nii sit mä oon esitelly, -- tän ja me ollaan esimerkiks, käytiin tossa Wahrenissa kesällä oli se joku puistotapahtuma, missä me käydään joka vuosi piknikillä, niin sit ne on ollu sillee ”vitsi tää on kaunis paikka!” ja kaikkee päässy esittelee.

H9: Nää kaks museo, luontomuseo ja Forssa-museo, niin kyl niissä tulee käytyä semmosten sukulaisten kaa, ketkä ei oo, tai niinku asu täällä, et ne on niinku niille uusia juttuja, nii kyl niissä tulee melkein vuosittain käytyä, et vaik niissä on melkein ne samat, samat jutut aina nii melkein joka kerta, joka kesä niissä sit käy.

Sekä liikunta- että kulttuuripalveluissa ja -tapahtumissa Forssan kaupunki tekee paljon yhteistyötä erilaisten seurojen ja yhdistysten kanssa, missä osa haastattelimistani nuoristakin olivat olleet mukana työskentelemässä vapaaehtoisina. Kaksi nuorta olivat osallistuneet vapaaehtoistoimintaan joko yksityishenkilöinä tai ryhmän, esimerkiksi koripallojoukkueen kautta. Vapaaehtoistyönä toteutetut kulttuuritapahtumat, joihin nämä kaksi nuorta olivat osallistuneet, olivat musiikkikonsertteja. Toinen haastattelmani nuori oli ollut erilaisissa rooleissa tapahtumien järjestämisessä, kuten lipunmyynnissä koripalloseuran järjestämässä konsertissa. Toinen haastateltava oli poikaystävänsä kanssa olleet varmistamassa tietokonejärjestelmien toimivuuden toisessa musiikkitapahtumassa.

Pienen kaupungin haasteeksi koettiin samoja mielenkiintoja omaavien kavereiden löytyminen. Haastattelujen perusteella tämä oli tärkeää kuulumisen kokemuksen toteutumiseksi. Tähän ongelmaan nuoret olivat löytäneet ratkaisun tietokonepelien kautta. Yhteisöllisyyden kokemus syntyi nuorten ajatuksissa saman mielenkiinnon ympärille luonnollisesti. Nuoret löysivät kavereita pelien kautta ympäri Suomea ja osa oli tullut vierailemaan Forssaan. Neljä haastattelmani nuorta olivat myös eri tavoin mukana järjestämässä paikallista ForssaLan - tietokonepelitapahtumaa. Nuoret toteuttivat tapahtuman suurimmaksi osaksi

vapaaehtoisvoimin. Nuoret pyrkivät itse aktiivisesti tuottamaan yhteisöllisyyttä ja yhteisön tuntua perustamalla omatoimisesti kyseisen tapahtuman. Tietokonepelitapahtuman tarkoituksena oli saada paikalliset nuoret kokoontumaan yhteisen mielenkiinnon kohteen ympärille. Omaa osaamista hyödynnettiin esimerkiksi tapahtuman julisteiden suunnittelussa ja tapahtuman somemainostamisessa. Tilat tapahtumalle saatiin käyttöön Forssan kaupungilta. Tapahtumaa tuottavien kesken ilmapiiri koettiin yhteisölliseksi ja mukavaksi, mikä lisäsi tekemisen miellekkyttä. Kaikilla toimintaa tuottavilla oli sama tavoite saada forssalaiset nuoret lähtemään kotoa ja kokoontumaan yhteen.

Muiden nuorten kohdalla vapaaehtoistyöhön osallistuminen ei ollut kovin suosittua. Yksi nuorista mainitsi olleensa kiinnostunut seurakunnan mahdollisuuksista, jotka kuitenkin keskeytettiin pandemiatilanteen vuoksi.

4.13 Yhteisöllisyyden kokemusta estävät tekijät

Muun muassa Junnilainen kyseenalaistaa ja kritisoi lähiöitä koskevassa väitöskirjassaan yhteisöllisyyden käsitettä. Hänen mukaansa tavoitteet tietyn tyyppisestä yhteisöllisyydestä kuuluu keskiluokkaiseen ideaaliin, jolla ei ole roolia tavallisten ihmisten arjessa (Junnilainen 2019, 284). Näen yhteisöllisyyden kokemuksen sisältyvän osallisuuden määritelmään. Junnilaisen kritiikki kohdistuu täten myös koko osallisuuden käsitteeseen. Samaa kritiikkiä on pohdittu esimerkiksi Taina Eran toimittamassa kirjassa Osallisuus -oikeutta vai pakkoa? Osallisuus saattaa hyvinkin näyttäytyä tavoiteltavana oikeutena yhteiskunnan normit ja ihanteet hyväksyneille ja niiden mukaan eläville henkilöille, mutta henkilöt, jotka on suljettu ryhmästä ulos tai jotka ovat syystä tai toisesta jättäytyneet sen ulkopuolelle, osallistamistoimet tai yhteisöllisyyteen pyrkivät aloitteet saattavat hyvinkin näyttäytyä pakolta, omaan elämäntyyliin sopimattomilta tai toimimattomilta. Yhteisöllisyys tai sitä tavoittelevat hankkeet ja aloitteet voivat tuntua pakolta, mikäli se tulee yhteisön ulkopuolelta tai erilaiset toimet sen luomiseksi toteutetaan kohderyhmää kuulematta täysin ”ylhäältä-alas”.

Yhteisöllisyyden kokemus tuntui haastattelemilleni nuorillekin olevan vaikea tunnistaa ja tilat tai tilanteet, mitkä he tunnistivat, sisälsivät usein vain lähipiirin, nuoren perheen tai kavereiden kanssa koetun yhteisöllisyyden tunteen. Osa kuitenkin kaipasi vahvempia yhteisöllisyyden kokemuksia, kun taas yksi nuorista koki yhteisöllisyyden olevan jotakin, minkä pitää syntyä orgaanisesti, ilman erityisiä toimenpiteitä. Nuoren kriittiseen näkökulmaan yhteisöllisyyteen liittyen saattoi vaikuttaa hänen tahtonsa muuttaa paikkakunnalta

opiskelupaikan tai työpaikan löydyttyä. Hän koki yhteisöllisyyden nyky maailmaan kuulumattomaksi.

H3: Mm.. en mä, erikseen välttämättä sellasta kaipais, kun sellasta olis vaikee sillee yrittää tehdä erikseen, se syntyy jos se on syntyäkseen ja ei se taida nykyään enää sillai syntyä, koska asiat vaan toimii eri tavalla. Yhteisöllisyyttä ei voi pakottaa.

4.13.1 Luottamuspuola, turvallisuuden ja turvattomuuden tunne

Kuulumista ja yhteisöllisyyden kokemuksen syntymistä Forssassa estää yhden haastateltavan nuoren mukaan esimerkiksi luottamuspuola nuoria kohtaan.

H4: -- vanhemmilla ihmisillä on sellanen tietty epäily nuoriin täällä. Niin en tiä sitten. Niillä on semmonen pieni varautuminen aina ja pitää itteensä jotenki tosi paljon selitellä. Just että on sellanen kunnollinen nuori. Nii se on vähän sellasta rasittavaa, ku ei osata luottaa ihmisiin.

Osa nuorista koki turvallisuuden tunteen Forssassa asumisen vahvuudeksi, vaikka useassa haastattelussa tuotiin esille Forssan huono maine ja väkivaltarikokset lehtien otsikoissa mainittiinkin useassa haastattelussa Forssaan liittyviin ennakkoluuloihin viitatessa.

H6: kyl mä uskallan päästää lapset pihalle leikkimään ihan, ettei mun tarvi miettiä, et nyt jotain sattuis, eikä oo koskaan käyny mielessäkään sillai.

H9: mun mielestä mä en oo täällä kokenu, että mun tarvis myöskään, jos kävelen esimerkiks illalla jossain, että mun tarvis täällä pelätä mitään, nii sit se on ollu semmosta, että on pystyny luottavaisin mielin lähtee purkaa niitä ajatuksia jos on tullu jotain..

Kuitenkin yhdellä nuorella otsikot olivat vaikuttaneet turvallisuuden tunteeseen melko paljon ja hän koki, että ”täällä on nii paljon tota rikollisuutta, et tuntuu, että koko ajan jossain joku puukotetaan, niin täällä on vähän pelottavaa asua”.

Toisella nuorella turvallisuuden tunne säilyi, ”ku pysyy vaan tietyltä alueelta poissa, niin kaikki on ihan ok”. Molemmat yhdistivät turvattomuuden tunteen aluekohtaiseksi.

Turvattomuuden tunne kuitenkin saattaa vaikuttaa haluun ja kykyyn kokea kuulumista koko kaupungin tasolla. Aluekohtaiseen osallisuuden eriarvoisuuteen on haettu ratkaisuja erilaisten valtion rahoittamien hankkeiden kautta. Esimerkiksi Forssan huonomaineiseen lähiöön on pyritty luomaan osallisuuden kokemusta ja yhteisöllisyyttä yhteisen aamupalahetken avulla (Isola ym. 2017, 51). Kokeilu koettiin onnistuneeksi ja se sai ihmiset liikkeelle. He myös tutustuivat toisiinsa. Sosiaalisen kuntoutushankkeen päätyttyä, aamupalahetki pyrittiin

juurruttamaan paikallisen sosiaalityöntekijän ja hankkeeseen osallistuneen kokemusasiantuntijan avulla.

4.13.2 Tiedon saavutettavuus

Yhteisölliseen harrastamiseen osallistumista estää Forssassa tiedottamiseen liittyvät haasteet. Tiedottaminen erilaisista liikuntapalveluista ja -mahdollisuuksista, koettiin hetkittäin heikoksi esimerkiksi tilanteessa, missä nuorella oli liikunnallisia ja taloudellisia rajoitteita esimerkiksi työllisyystilanteestaan johtuen, harrastaa liikuntaa. Vaikka eri tarpeet on Forssan liikuntapalveluissa huomioitu hyvin, niistä tiedottaminen ei ollut saavuttanut haastattelemaani nuorta.

H5: No siis, kyl niinkun ilmeisesti aika paljon ois jotain, mutta siis tuntuu, että vähän kehnosti jotenkin niinkun mainostetaan tai niin.. tai niinkun no just.. minkäs mää antasin esimerkiksi.. että itte kaivoin tosa joku aika sitte tiatoo, että mulla on totanoin noita kroonisia sairauksia tai niitä kun ei lähe koskaan poies, et mistä niinku pääsis semmisiin, niinkun missä öö ois semmosta matalan kynnyksen niinkun jotain esimerkiks jumppaa sun muuta.. niiin löysin niinkun kaupungintalolta semmosen tyyliin pienen lappusen, misä oli niinkun hirveesti ohjelmaa ja si mä olin ihan yllättyny jaa että tämmöstäkin.. niinku että ja sit ne oli kyllä jo alkanu jo jossain Vesihelmessä tai jossain olis just työttömille ollu niinku hirveesti puuhaa, mutta ei niinku.. mun mielestä on jotenki vähän huono informointia tai sit mä oon huono seuraamaan hahah.. et se on vähän kaksppiippusta. Mutta niinku kyl enemmän mun mielestä sais tuora julki sillain niinkun, ei pelkäästään missään niinkun tua sosiaalisessa mediassa, niinkun kaikki ei tosiaan käytä, niin että vois ihan mun mielestä vaikka kaupan seinälle laittaa ilmoituksen että ”hei työttömät! täällä on nyt tämmästä ja tämmästä..” tai vastaavanlaisesti.

H2: No aika paljon saa itse hakea netistä, jos haluaa jotain tietää. Enhän mäkää oo, en mä monessa asiassa tiiä mitä Forssa tarjoaa, ennen ku mä oon ite lähtenyt tutkimaan. Että ois ihan kiva, että niitä jollain tapaa mainostettais kuitenkin totanoinii, ihmisillä kuitenkin varmaan olis kiinnostusta harrastetoimintaan ja se harrastetoiminta pitää tota fyysistä ja henkistä mielentilaa yllä, mikä sitten taas, totanoi niin, pitää ihmisten työkykyä kunnossa.

Erityistarpeiden huomioiminen harrastustarjonnassa saattaa lisätä ryhmään kuuluvien yhteisöllisyyden kokemusta, sillä samanlainen elämäntilanne tai kokemus voi lisätä ymmärrystä, vertaistukea ja empatiaa ryhmään osallistuvien välille. Samalla kovin tarkasti määritellyt kriteerit ryhmään osallistumiselle saattavat toisaalta nostaa kynnystä osallistumiseen niiden henkilöiden kohdalla, jotka eivät täysin koe ryhmään kuulumisen kriteerejä omakseen. Monet nuorista eivät kokeneet olleensa kohderyhmää yhteisöllisissä harrastuksissa mitä Forssassa järjestettiin.

4.13.3 Resurssit

Nuoren kyky osallistua yhteisölliseen harrastamiseen vaati nuorelta resursseja. Näitä olivat esimerkiksi oma fyysinen ja psyykinen hyvinvointi, sekä taloudellinen tilanne. Mikäli joku näistä kolmesta oli puutteellinen, myös nuoren mahdollisuus osallistua yhteisölliseen toimintaan oli rajattu, vaikka sopivaa toimintaa olisikin pieneltä paikkakunnalta löytynyt. Esimerkiksi nuori, joka oli jo löytänyt harrastuksen frisbee-golfista, epärooi oman jaksamisen riittämistä harrastamiseen sitoutumiseen, vaikka laji Forssassa onkin melko järjestäytyntä satunnaisten heittelijöiden lisäksi.

H7: Joo, tavallaan et jos vaan jaksais harjotella ja tälle nii kyllä se vois ihan kiinnostaa sillee lähtee heittää viikkokisoi ja kaikkee muuta sellasta.

4.14 Nuorten vaikutuskyky

Osallisuuden yksi keskeisistä ulottuvuuksista, on sen demokraattinen ulottuvuus. Osallisuudella pystytään vahvistamaan kansalaisten, tai tutkimukseni puitteissa, kuntalaisen vaikutusmahdollisuuksia. Esimerkiksi Hartley:n (2005 Pestofissa 2012) mukaan osallisuuden avulla voidaan avata hallintoa ja tehdä päätöksenteosta demokraattisempaa ottamalla kansalainen tai kuntalainen enemmän mukaan päätöksentekoon tai esimerkiksi kuntalaiset saavuttavien tiedotuskanavien löytämiseen tai jopa luomiseen. Tiedon saavuttaminen on olennainen osa osallisuuden kokemuksen toteutumista.

Haastattelujen perusteella nuorten vaikutuskyky omaan elämään koettiin hyvänä. Vaikutuskyky omaan elinympäristöön vaihteli enemmän ja koettiin suurimmalta osalta heikkona. Kaksi nuorista koki vaikutuskykynsä verrattain hyvänä, sillä toinen oli verkostoitunut poliittisiin järjestelmiin perheensä ja ystäväpiirinsä kautta ja oli lisäksi menossa itse kuntavaaleihin ehdolle. Kyseisen nuoren ystäväpiiriin kuului lisäksi ”poliittinen puhe” ja siksi vaikuttaminen, myös poliittisia kanavia pitkin, hänen kohdallaan saattoi olla luontevampaa.

H1: nii kyl me niinkun puhutaan, että sellanen tietyllä tapaa poliittisista asioista silleen, et miten me haluttais silleen, että olis täällä paremmin, et sellasta välillä me puhutaan niinkin diipisti, et mitä me haluttais EU:ssa vaikuttaa, mut sitten yleensä ihan kasuaalisti silleen, että mitä täällä Forssassa, et puhutaan tästä, et meidän kaveritki on nyt ruvennu muuttaa Turkuun ja muualle, koska täällä ei oo kauheesti noita opiskelumahdollisuuksia samalla tavalla, kun tää on tiettenkin pienempi kaupunki, niin sit ollaan just puhuttu siitä, et niitä ärsyttää tää ja tää asia täällä, et ne on paljon paremmin Forssassa, nii sitte ollaan niinku jaettu mielipiteitä ja tälle ja sit niinkun puhuttu kuitenkin aika laajasti, niinku meidän

ikästen forssalaisten kanssa, et kyl se niinkun siinäkin se niinkun sä pystyt sun omaan ajattelutapaa laajentaamaan, et sä kerrot muille sun mielipiteitä ja sit on sille ”ai joo, ei tää oookkaan niin paska kaupunki.”

Yksi haastatelluista koki vaikutuskykynsä elinympäristöönsä olevan parempi työpaikallaan, sillä työpaikalla toteutui työpaikkaan liittyvien kehitysideoiden ja terveisten kuulluksi tulemisen kokemus.

H6: No mun työn puolesta tietenkin mun mielipiteitä kuunnellaan, koska tottakai ku meilläkin on se meidän esimies siellä ala-asteella, niin pystyy olee suoraan kaupunginjohtajaan yhteydessä, niinku noita kouluja koskien sun muuta, mutta muuhun mää koen, että mulla ei oo oikein vaikutusta.

Vaikuttamiseen koettiin vaikuttavan kaupungin pieni koko. Nuoret kokivat, että halutessaan saisivat äänensä kuuluviin, sillä pienessä kaupungissa äänen koettiin tulevan paremmin esille. Perinteiset poliittiset järjestelmät koettiin melko vieraiksi, eikä esimerkiksi kuntavaalit kiinnostaneet nuoria kovinkaan paljoa, lukuun ottamatta nuorta, joka oli menossa kuntavaaleihin ehdolle. Muutama nuorista kertoi äänestävänsä, mutta oman äänen vaikutus koettiin heikoksi, mikä laski nuorten motivaatiota olla kiinnostunut vaaleilla tapahtuvasta demokratiasta. Tämä saattaa heikentää nuorten kokemaa osallisuutta, sillä osallisuus on kokemusta siitä, että yksilön toiminnalla on vaikutusta (Niemelä 2019, 51).

H7: Tällä hetkellä tuntuu, et ehkä suurin syy, miks nuoria ei kiinnosta äänestää on se, että mä veikkaan, et monilla on sama fiilis ku mulla, että ei koe sen oman äänen merkitsevän mitään. Et ihan sama, mitä mä äänestän, niin se ei tuu vaikuttamaan mun elämään nii paljoo, et mua tarvis kiinnostaa se. Ja se on ehkä se suurin syy.

Muutama nuorista ilmaisi myös epävarmuutta tahojen suhteen, mitä he voisivat lähestyä, jos he haluaisivat viedä jotakin asiaa eteenpäin elinympäristöönsä liittyen. Lisäksi kaupungin päättäjät koettiin olevan korkean kynnyksen päässä, mikäli heitä olisi haluttu lähestyä jonkin nuorta kiinnostavan aiheen tiimoilta.

4.15 Tiedottaminen

Palveluista, tapahtumista ja elinympäristöön vaikuttavista asioista tiedottamisessa Forssassa koettiin olevan puutteita. Nuoret eivät usein olleet tietoisia, ketä lähestyä saadakseen tarvittavat tiedot esimerkiksi tarjolla olevista palveluista. Tieto esimerkiksi saatavilla olevista palveluista tai tapahtumista kantautui usean haastateltavan kohdalla korvia pitkin, ei virallisia tiedotuskanavia pitkin. Tällä tavalla myös moni nuorista oli löytänyt Ohjaamon palveluiden piiriin, toisaalta kaverin suositus oli myös madaltanut kynnystä osallistua kyseisen palvelun

toimintaan. Kun palvelun piiriin oli löydetty, esimerkiksi Ohjaamolla oli kuitenkin hyvin käytössä myös nuorten suosimat viestintäsovellukset, kuten WhatsApp ja Instagram, mikä laski nuorilla yhteydenottamisen kynnystä, sekä nopeutti tiedon välitystä. Osa nuorista olivat itse hyvin aktiivisia seuraamaan erilaisia kaupungin tiedotusvälineitä.

H1: No määhän luen ainakin ite Forssan lehteä, niin emmä tiedä, se saattaa vaikuttaa siihen, että määhän tiedän. Mutta sit on esimerkiks Facebookissa on Kanta-Hämeen tilannetiimi, niin sinne tulee aika hyvin, et mitä tääl tapahtuu, et vaikka se on Kanta-Hämeen, niin silti siellä puhutaan suurimmaks osaks vaan Forssasta ja kyl mä seuraan Instagramissa kaikki esimerkiks Nuvaa, Ohjaamoo, Kuvataidekoulua, sit pienyrittäjiä, niinkun mitä täällä on, nii emmätiä, kyl niistä mä saan tosi helposti selville, et mitä täällä tapahtuu millonkin.

Nuoret seurasivat kuitenkin hyvin eri tasoisesti kaupungin tiedotuskanavia ja esimerkiksi paikallista sanomalehteä luettiin vain, jos se sattui olemaan saatavilla esimerkiksi työpaikalla. Sähköisiä kanavia toivottiin vaikuttamiseen enemmän sekä suurempaa lähestymistä kaupungin päättäjiltä kuntalaisia kohtaan.

4.16 Miten nuoret kokevat osallisuutensa ja osallistamisen Forssassa?

Ohjaamon palvelut lisäsivät nuorten osallisuuden kokemusta Forssassa. Se toimi matalan kynnyksen koordinoituelimenä nuorille. Ohjaamo lisäsi nuorten kykyä saavuttaa tietoa paikallisista palveluista ja toiminnoista. Nuoret saivat Ohjaamosta apua ja tukea erilaisten hakemusten täyttämiseen, sopivan työkokeilupaikan löytymiseen tai heitä ohjattiin eteenpäin kaupungin muihin palveluihin. Nuoret kokivat asioinnin Ohjaamossa helpoksi ja toimivaksi. He kokivat Ohjaamossa asioidessaan osallisuutta, nähdynsä ja kuullunsa tulemistä Ohjaamon työntekijöiden toimesta. Työntekijät koettiin helposti lähestyttäväksi.

Nuorten hyvinvointikokemuksessa oli enemmän vaihtelua. Analyysini mukaan nuoren hyvinvointikokemus vaikutti vastavuoroisesti nuoren työllistymiskykyyn, kuulumisen kokemukseen ja vaikutuskykyyn. Mikäli nuori koki itsensä hyvinvoivaksi, hän oli haastattelujen aikaan itselleen mieluisassa työkokeilussa tai -harjoittelussa. Näillä nuorilla oli lisäksi vahvempi kuulumisen kokemus paikallisesti jonkin perheen ulkopuolisen sosiaalisen kontekstin kautta. Itsensä hyvinvoivaksi kokevat nuoret lisäksi äänestivät ja olivat aktiivisempia osallistumaan ja haluamaan vuorovaikutusta muiden kuntalaisten sekä kunnan päättäjien kanssa. Osallisuustoimet ja erilaiset yhteisöllisyyttä lisäävät toiminnot tuntuivat näille nuorille mahdollisuuksilta lisätä omaa kuulumisen ja viihtyvyyden kokemusta. Nuoret, jotka kokivat puutteita hyvinvoinnissaan eivät haastattelujen aikana olleet mukana työelämässä tai opiskelleet. Tämä vaikutti nuoren hyvinvointiin negatiivisesti. He kokivat

enemmän toimettomuutta ja vaikutuskykynsä omaan elämäänsä ja elinympäristöönsä heikommaksi.

Hyvät kokemukset kaupungin palveluista ja kaupungin harrastus- ja erilaiset toimintamahdollisuudet lisäsivät nuorten osallisuuden kokemusta.

Suurin osa nuorista kokivat Forssassa mahdollisuuden elää hyvää, itsensä näköistä elämää tällä hetkellä. Kaupungin pieni koko vaikutti siihen, että nuoret kokivat saavansa oman äänensä kuuluviin niin halutessaan. Kaupungin päättäjät koettiin korkean kynnyksen päässä oleviksi. Nuoret toivoivat helpompia lähestymisen kanavia ja enemmän vuoropuhelua kaupungin johdon kanssa Kaupungin työllisyystilanne ja etenemismahdollisuudet nähtiin kompastuskivenä ja moni kokikin mahdollisesti joutuvansa muuttamaan työn perässä suurempiin kaupunkeihin. Suurin osa nuorista halusi kuitenkin työllistyä Forssassa tai lähikunnissa ja jäädä asumaan kotipaikkakunnalleen.

5 Johtopäätökset

Tutkimani kirjallisuuden perusteella osallisuus on yhteiskuntarajat ylittävä arvo, sekä toimintaa (Raivio ja Karjalainen 2013, 14 ja Isola ym. 2017, 61). Osallisuus on vapaaehtoista. Sen avulla kansalaisille annetaan mahdollisuuksia vaikuttaa itseä koskevaan päätöksentekoon sekä elinympäristöön. Osallisuuteen liittyä lisäksi riittävä tiedottaminen itseä koskevista asioista ja omaan elinympäristöön liittyvistä päätöksistä. Suomalaisessa osallisuustutkimuksessa korostetaan vahvasti ihmisen omaa kokemuksellisuutta ja tunnetta osallisuudesta (Raivio ja Karjalainen 2013, Niemelä 2019). Osallistavien demokraattisten kanavien kautta pystytään myös vahvistamaan edellä mainittuja kykyjä, ihmisen omien resurssien mukaan. Osallisuus on lisäksi kokemusta nähdä ja kuulla tulemisesta (Isola 2017 ja Niemelä, 2019). Osallisuus sisältää eri ulottuvuuksia, kuten toiminnallinen ulottuvuus, kuulumisen ulottuvuus, sekä markkina-, demokratia-, ja hallinnon avoimuuteen pyrkivät ulottuvuudet. Osallisuudella tavoitellaan hyvinvointia (Raivio ja Karjalainen, 2013) sekä inklusiota, missä yhteiskunta hyväksyy yksilön jäsenekseen (Niemelä 2019, Kiilakoski 2012 Kokkosessa 2013, 46). Hallinnon taso ja sen toimintamallit vaikuttavat siihen, millä skaalalla osallistaminen on mahdollista tai haluttua.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ”Miten kunta osallistaa?”, tulen johtopäätökseen, että kunta osallistaa kuntalaisia erityisesti palvelujen kautta. Toimivat ja palvelutarpeeseen vastaavat palvelut ja toimintatavat kunnan sisällä vahvistavat kuntalaisten kokemaa osallisuutta. Lisäksi kunta osallistaa kehittämällä strategisia toimintatapoja, jotka tukevat kuntalaisen hyvinvointia, vaikutuskykyä ja lisäävät hänen mahdollisuuksiaan vuorovaikutukseen kunnan hallinnon kanssa. Kunnan osallisuustyöllä mahdollistetaan erityisesti kuntalaisen arjen osallisuuden kokemus: kuulla ja nähdä tulemistä ja arvostusta. Mitä lähempänä kuntalaisia ollaan, sitä helpompaa heidän kuulemisensa on. Kuntatasolla osallisuustoimet voivat järjestyä melko helpostikin, erilaisten kuntalaisten kuulemistoimien ja -tilaisuuksien järjestämisen kautta sekä esimerkiksi kuntalaisten kokemusasiatuntijuutta hyödyntämällä. Kuntalaisten kuuleminen osallisuusstrategiaa kehittäessä on tärkeää, sillä kuntalaisten tietoa voidaan käyttää strategian ennakoarvioinnin tukena. Osallisuustyön haasteena voi olla resurssi- ja motivaatiokysymykset, sekä kuntalaisten että kunnan hallinnon puolelta. Osallistaminen kuntatasolla on kuitenkin mielekästä, sillä sen avulla voidaan lisätä hyvinvointia, vähentää syrjäytymistä ja eriarvoisuutta, sekä tukemaan yhteisöllisyyden kokemusta paikallistasolla.

Kuntalaiset pystyvät kokoamaan näkemyksensä hallintoelimiin esimerkiksi kansalaisjärjestöjen kautta. Mitä korkeammalle hallintotasolle halutaan viedä viestejä, sitä tärkeämpää on, että viestin takana on osattu löytää yhteisiä intressejä kuntalaisten joukosta. Hiljaiset äänet saavat yhdistetyn kanavan kautta äänensä paremmin kuuluviin yhteistyönä, esimerkiksi erilaisia järjestöjä ja yhdistyksiä hyödyntäen. Pienenä kuntana Forssa saattaa osallisuustyössä olla ketteräkin toimija, sillä sen pieni koko voisi mahdollistaa erilaisten osallistamiskanavien pilotoinnin helpommin. Minkälaiset kanavat Forssa löytää vahvistamaan yksilön toimijuutta, kuulumisen kokemusta ja kiinnittymistä hyvinvoinnin lähteisiin?

Toiseen tutkimuskysymykseen ” Miten nuoret kokevat osallisuutensa ja kunnan osallistamisen Forssassa? ”, tulen johtopäätökseen, että nuorten osallisuuden kokemusta Forssassa vahvisti etsivä nuorisotyö ja Ohjaamo. Nämä palvelut osoittautuivat tärkeiksi erityisesti nuorten kohdalla, joilla oli epävarmuutta tarvitsemiensa palvelujen löytämisessä tai käyttämisessä. Ohjaamon tarjoamat palvelut vahvistivat nuorten osallisuuden kokemusta, sillä he tulivat henkilökunnan puolelta inhimillisesti kohdatuiksi. He saivat tarvitsemansa tuen, mikä vahvisti nuoren merkityksellisyyden kokemusta ja yhteiskuntaan kiinnittymistä. Ohjaamon kautta nuoret olivat esimerkiksi löytäneet työkokeilupaikan, saaneet apua erilaisten tukihakemusten täyttämässä ja löytäneet tarvitsemansa palvelut.

Nuorten mahdollisuudet edistää omaa hyvinvointiaan ja terveyttään, varsinkin fyysistä, koettiin Forssassa hyväksi. Erityisesti liikuntamahdollisuudet olivat suurimman osan kokemuksen mukaan hyvät. Erityistarpeita olevia ryhmäliikuntamuotojakin löytyi kaupungista paljon, mutta niiden löytämiseksi nuoren oli täytynyt olla itse aktiivinen. Haastattelemistani nuorista moni tarvitsi erityistä tukea psyykkiseen hyvinvointiinsa. Nuorista neljä oli työttömänä, mikä vaikutti osan koettuun psyykkiseen hyvinvointiin laskevasti. Työttömyyden ollessa pitkäaikaista, palaaminen työmarkkinoille koettiin vaikeana. Nuoret kokivat paikkakunnan työllisyystilanteen haastavana. Moni nuorista oli päätenyt uudelleen kouluttautumaan, kun omaa koulutusta vastaavaa työtä ei kaupungista löytynyt, tai mikäli nuori oli kokenut olleensa itselleen sopimattomalla alalla. Neljä nuorista oli löytänyt kiinnostavan alan työkokeilujen kautta. Yhtä nuorta lukuun ottamatta, haastattelemiemi nuorten haaveena oli löytää työpaikka ja jäädä paikkakunnalle. Suurin osa toivoi pystyvänsä työllistymään Forssassa. Osa oli valmis matkustamaan työn perässä kauemmas, mutta halusivat silti asua Forssassa. Kolme nuorista oli valmiita muuttamaan parempien työllisyys- tai koulutusmahdollisuuksien perässä suurempiin kaupunkeihin.

Yhteisöllisyyden ja kuulumisen kokemus toteutui nuorten elämässä, perheen ja lähipiirin ulkopuolella, työyhteisön, joukkueharrastamisen ja vapaaehtoistyön kautta. Nuoren oma kiinnostus toimintaa kohtaan, ilmapiiri ja osallisuuden kokemus toiminnan sisällä vaikutti kuulumisen kokemuksen toteutumiseen. Kun omaa mielenkiintoa vastaavaa toimintaa ei ollut kaupungissa tarjolla, nuoret olivat itse tuottaneet oman tapahtuman lisätäkseen nuorten kuulumisen kokemusta ForssaLan- tapahtuman kautta. Yhteisöllisyyden kokemusta Forssassa esti koettu luottamuspula nuoria kohtaan, aluekohtainen turvattomuuden tunne ja nuoren ajallisten, taloudellisten tai terveydellisten resurssien puute erilaisiin yhteisöllisiin harrastuksiin tai toimintoihin osallistumiseksi.

Nuoret kokivat vaikutuskykynsä omaan elämäänsä hyvänä. Koetussa vaikutuskyvyssä elinympäristöön oli paljon enemmän vaihtelua. Osa nuorista koki pystyvänsä vaikuttamaan äänestämisen kautta ja koki lisäksi olevansa kyvykäs vaikuttamaan halutessaan esimerkiksi työpaikan, ryhmän tai joukkueen kautta. Muutama nuori koki, ettei heidän äänellään ollut väliä ja siksi eivät äänestäneet esimerkiksi kuntavaaleissa. Elinympäristöä koskeva tiedottaminen ei analyysini mukaan saavuttanut nuoria tarpeellisesti. Nuorten piti olla aktiivisia saavuttaakseen tarvitsemansa tiedon tapahtumista tai palveluista. Tämä tutkimustulos on hieman ristiriidassa Ohjaamon palvelukuvauksesta. Nuoret toivoivat kanavaa, jonka avulla kaupungin hallintoa voisi lähestyä helpommin. Vuoropuhelun avulla voidaan löytää lisäksi tiedottamisen kanavat, mitkä saavuttavat nuoret paremmin.

Analyysini mukaan nuoret kokevat Forssassa osallisuutta erityisesti kaupungin palvelujen ja harrastusmahdollisuuksien kautta. Osallisuuden kokemus oli eri tasoinen haastattelemiemi nuorten välillä. Lisäksi nuorten osallisuuden kokemus palvelujen sisällä vaihteli. Yksilölliset palvelut, mitkä tukivat nuorta kiinnittymään hyvinvoinnin lähteisiin, olivat vaikuttaneet positiivisesti nuoren kokemaan merkityksellisyyden tunteeseen itsestään, hänen kokemaansa toimijuuteen sekä kykyyn tavoitella itselleen tärkeitä asioita. Päinvastoin palvelut, mitä nuori ei saavuttanut tai missä nuori ei kokenut osallisuutta, heikensi nuoren merkityksellisyyden tunnetta, koettua vaikutuskykyä omaan elämään ja ympäristöön sekä laski nuoren resursseja hakeutua uudelleen palveluihin ja/tai edistää oman elämänsä kannalta oleellisia asioita.

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista tutkia yhdessä esimerkiksi etsivän nuorisotyön kanssa niiden nuorten osallisuuden kokemusta, jotka ovat haavoittuvassa elämäntilanteessa. Työntekijät ovat nuorille tuttuja ja luottamus on toivottavasti ehtinyt jo syntymään, mikä saattaa vaikuttaa heidän kykyynsä tuoda oma kokemuksensa avoimemmin esille, kuin lyhyen,

alle tunnin kestävän haastattelun aikana tutkijan kanssa. Ohjaamon palveluihin hakeutuminen osoittaa nuorelta kuitenkin resursseja hakea itse tukea ja apua palvelujen saavuttamiseen, mikäli nuori sitä kokee tarvitsevänsä. Vaikka haastattelemiini nuoret olivat Ohjaamon työntekijän mukaan hyvinvoivia ja osallistuvia, psyykkisessä hyvinvoinnissa, tiedon saavuttamisessa ja vaikutuskyvyn kokemisessa oli heilläkin osalla erityisen tuen tarvetta. Mitä se on nuorilla ketkä ovat haavoittuvassa asemassa?

Lähteet

- Ahmed, Sara (2018) Tunteiden kulttuuripolitiikka. Tampere: Niin & Näin; Eurooppalaisen filosofian seura ry.
- Alhanen, Kari (2016) Dialogi Demokratiassa. Gaudeamus Oy. Helsinki University Press.
- Alila, Antti, Gröhn, Kari, Keso, Ilari, Volk, Raija (2011) Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2011:1. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Cabanas, Edgar ja Illouz, Eva (2019) Manufacturing Happy Citizens. How the Science and Industry of Happiness Control our Lives. Cambridge: Polity Press.
- Elo, Simo (2017) Rakentavaa vuorovaikutusta. Sarja: Oppaat ja käsikirjat 2017: 1a.
- Era, Taina (2013) Osallisuus -oikeutta vai pakkoa? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Eskelinen Teppo, Ryyänen Sanna, Tuomaala, Martta (2019) Kilpailutus ja osallisuuden rakenteelliset ehdot siivoojien arjen työelämässä. Sosiologia 2019 56:1.
- Gothóni, Raili, Hyväri, Susanna, Kolkka, Marjo, Vuokila-Oikkonen, Päivi (toim.) (2016) Osallisuus yhteiskunnallisena haasteena – Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki. Juvenes Print Oy. Tampere. Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/117560/Ty%c3%b6el%c3%a4m%c3%a4_7_9789524932752.pdf?sequence=6&isAllowed=y. Viitattu 12.11.2020
- Hartley, Jean (2005) Innovation in governance and public services: past and present. Public Money and Management 25 (1): 27-34.
- Hyysalo, Sirpa (2020). Pitkäaikaistyöttömän aktivointi ja osallisuuden kehittäminen Askel kerrallaan -hankkeessa. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, YAMK.
- Isola, Anna-Maria (2017) Mitä osallisuus on ja miten sitä edistetään? Terveystieteiden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus. Youtube. Saatavilla <https://www.youtube.com/watch?v=T5PUgtFihuw>. Viitattu 12.11.2020
- Isola, Anna-Maria, Kaartinen, Heidi, Leemann, Lars, Lääperi, Raija, Schneider, Taina, Valtari, Salla, Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus. Saatavilla <https://www.julkari.fi/handle/10024/135356> Viitattu 1.10.2020
- Kiilakoski, Tomi, Gretschel, Anu, Nivala, Elina (2012) Osallisuus, kansalaisuus ja hyvinvointi. Demokratiaoppitunti. Lasten ja Nuorten kunta 2010-luvun alussa. Teoksessa Gretschel, Anu ja Kiilakoski, Tomi (toim.) Nuorisotutkimusverkosto Nuorisotutkimusseura julkaisuja Helsinki: Hakapaino 9-33.
- Kokkonen Tuomo, Kati Närhi, Aila-Leena Matthies (2013) Osallisuuden reunaehdot palvelujärjestelmässä. Teoksessa (toim.) Era, Taina Osallisuus -oikeutta vai pakkoa? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Korhonen, Satu, Neuvonen, Aleks, Hokkanen, Lari (2017) Pohjoismaisessa mallissa on kyse kyvykkyyksistä, ei hyvinvointipolitiikasta. Sitra. Saatavilla

<https://www.sitra.fi/artikkelit/pohjoismaisessa-mallissa-kyse-kyvykkyyksista-ei-hyvinvointipolitiikasta/>. Viitattu 3.11.2020

Koskiahho, Briitta (2015). Sosiaalisen kysymyksen ratkaiseminen tulevaisuudessa. Tieteessä tapahtuu, 1/2015, 3-11. Helsinki: Tieteellisten seurain valtuuskunta

Krogstrup, Hanne (2004) Asiakaslähtöinen arviointi Bikva-malli. Sosiaali ja terveystieteen tutkimus- ja kehittämiskeskus Finsoc. STAKES. Helsinki. Saatavilla <https://www.julkari.fi/handle/10024/75625> Viitattu 1.5.2021.

Kulovaara, Kari, Kuokkanen Kanerva, Meriluoto, Taina, Mäkinen, Katja, Nousiainen, Marko (2016) Teoksessa (toim.) Nousiainen, Marko ja Kulovaara, Kari. Hallinnan ja osallistamisen politiikat. Jyväskylän yliopisto.

Kuokkanen, Kanerva (2016) Hankeperustainen kaupunkipolitiikka ja kansalaisosallistuminen. Teoksessa (toim.) Nousiainen, Marko ja Kulovaara, Kari Hallinnan ja osallistamisen politiikat. Jyväskylän yliopisto.

Laasanen, Juhani (2011) Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Raportteja 70. Ruralia-instituutti Helsingin yliopisto. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/225281> Viitattu 1.11.2020

Leemann, Lars, Kuusio, Hannamaria, Hämäläinen, Riitta-Maija. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra Viitattu 3.11.2020

Lehtonen, Mikko & Koivunen, Anu (2010) Kansalainen minä: Median ihannesubjektit ja suostumuksen tuottaminen. Teoksessa (toim.) Pietikäinen, Petteri Valta Suomessa Helsinki: Gaudeamus, 229-250.

Luhtasela, Leena 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntoutuksessa työtoiminnassa. sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. Saatavilla <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c> Viitattu 31.5.2021

Lääperi, Raija (2017) Kumppanuusrahoitusmalli. Helsinki: Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke. Sokra.

Maijanen, Heini ja Haikara, Pirkko (2014) Kumppanuuskäsikirja näkökulmia monitoimijaisen yhteistyön kehittämiseen. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom. Lappeenranta.

Meriluoto, Taina (2016) Kokemusasiantuntijuus ohjaavana ja voimaannuttavana hallintana. Teoksessa (toim.) Marko Nousiainen ja Kari Kulovaara Hallinnan ja osallistamisen politiikat. Jyväskylän yliopisto.

Moisio, Pasi (2012) Terve Sos-esitys 2012: Nuorten syrjäytyminen -mistä on kyse? THL. Saatavilla <https://pdfslide.tips/documents/pasi-moisio-terve-sos-2012.html> Viitattu 31.5.2021

Mäntylä, Erika. Nousiainen, Marko. Isola, Anna-Maria. (2019) Keittiöt ilman rajoja Yhteinen keittiö - hankkeen osallisuusvaikutusten arviointi. Työpäpaperi. Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137967/URN_ISBN_978-952-343-304-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 1.11.2020

- Määttä, Anne (2012) Perusturva ja poiskäännyttäminen. A tutkimuksia 36. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140360/A_36_ISBN%209789524931762.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 31.5.2021
- Niemelä, Jorma (2019) Järjestöt sote-Suomea rakentamassa. Kunnallisalan kehittämissäätiön julkaisu 25. Saatavilla https://kaks.fi/wp-content/uploads/2019/05/niemela_jarjestot-sote-suomea-rakentamassa.pdf. Viitattu 2.11.2020
- Nuorisolaki FINLEX 1285/2016 Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>. Viitattu 2.11.2020
- Oikeusministeriö (2019) Kansallinen demokratiaohjelma 2025. Saatavilla https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/b90db14e-6790-41d1-82bb-056437530015/20de2c92-c8bd-4461-b5d4-23083e71e4c6/KIRJE_20200327120730.PDF. Viitattu 1.3.2021
- Opetus ja kulttuuriministeriö (2020) Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023 Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:2. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162007/OKM_2020_2_VANUPO_fi_u.pdf?sequence=1. Viitattu 1.3.2021
- Paavilainen, Päivi (2010) Asiakkaan ääni kuuluviin? BIKVA-arviointimenetelmän soveltaminen erään kaupungin aikuissosiaalityössä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/24451> Viitattu 2.11.2020
- Pestoff, Victor Alexis, Brandsen, Taco, Verschuere, Bram (2012) New Public governance, the third sector and co-production. New York: Routledge.
- Raivio, Helka ja Karjalainen, Jarno (2013) Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuus -oikeutta vai pakkoa? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 12-34.
- Saarinen, Kaisa (2013) Asiakaslähtöisyys ja osallisuus palveluiden kehittämisessä ja johtamisessa. YAMK opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Sen, Amartya (1990) Capability and well-being. Teoksessa Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.) The quality of life. New York: Oxford University Press, 9–29.
- Sen, Amartya (1999) Development as freedom. Oxford: Oxford University Press.
- Sen, Amartya (2013) The ends and means of sustainability. Journal of Human Development and Capabilities 14:1, 6–20.